

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN GENİŞLEME STRATEJİSİNDE GÖZLEMCI ÜYELİK STATÜSÜNÜN ROLÜ

THE ROLE OF OBSERVER MEMBERSHIP STATUS IN THE EXPANSION STRATEGY OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES

Ömer Faruk KOCATEPE^{ID}

Öz

Bu çalışma, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) genişleme stratejisinde gözlemci üyelik statüsünün oynadığı rolü incelemektedir. Gözlemci üyelik statüsü, uluslararası kurumlarda yaygın bir uygulama olmasına rağmen, akademik literatürde yeterince derinlemesine ele alınmamıştır. Literatürde bu kavram genellikle Birleşmiş Milletler (BM) bağlamında, dekolonizasyon süreçleri ve devlet niteliği kazanmamış toplumlara ilişkiler gibi özel vakalar çerçevesinde tartışılmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde gözlemci üyelik statüsü, uluslararası örgütler aracılığıyla devletlerin yumuşak güç kapasitelerini artırma, dış politika alanlarını genişletme ve çok taraflı diplomasiye entegrasyon sağlama mekanizması olarak öne çıkmıştır. TDT, gözlemci üyelik statüsünü yalnızca kurumsallaşmasının bir aracı olarak değil, aynı zamanda etkisini artırmak ve Türk Dünyasının küresel görünürlüğünü pekiştirmek için stratejik bir fırsat olarak görmektedir. Bu çerçevede, gözlemci üyelerle geliştirilen ilişkiler, örgütün bölgesel ve küresel etkisini pekiştiren bir dinamik yaratmaktadır. TDT'nin gözlemci üyelik politikası, üye ülkelerin ikili ilişkilerinin ötesine geçerek, Türk Dünyasının dayanışmasını ve iş birliğini güçlendirme çabası olarak öne çıkmaktadır. Çalışmada Macaristan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) gözlemci üyelikleri incelenerek, gözlemci üyelik statüsünün TDT'nin genişleme stratejisine katkısı ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletleri Teşkilatı, gözlemci üyelik, genişleme stratejisi, iş birliği, Türk Dünyası

Abstract

This study examines the role of observer membership status in the expansion strategy of the Organisation of Turkic States (OTS). Although observer status is a common practice in international organisations, it has not been sufficiently analysed in academic literature. Existing literature on the subject generally discusses the concept in the context of the United Nations (UN), focusing on special cases such as decolonisation processes and relations with non-state entities. However, in the context of regional organizations, observer membership assumes a pivotal role in fostering political engagement, facilitating institutional interaction, and expanding the scope of cooperation. In the post-Cold War era, observer membership has not only functioned as a symbolic status but has also evolved into a mechanism through which states can enhance

* Dr., Millî Savunma Üniversitesi, Astsubay Üst Karargâh Hizmetleri Eğitim Merkezi, Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, Ankara / Türkiye, omerfarukkocatepe@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8647-4634

their international presence by augmenting their soft power capacity, expanding their foreign policy reach, and integrating into multilateral diplomacy. The OTS views observer membership not only as a means of institutionalising itself but also as a strategic opportunity to enhance its influence and increase the global visibility of the Turkic world. By developing ties with observer members, the organisation seeks to solidify its regional influence and establish a stronger presence in international affairs. The OTS's observer membership policy goes beyond bilateral relations among member states, focusing on reinforcing the solidarity and cooperation of the Turkic world. The study explores the observer memberships of Hungary, Turkmenistan, and the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), analysing how observer status contributes to the OTS's expansion strategy. The analysis demonstrates that observer membership is not merely a symbolic affiliation but a functional diplomatic instrument that aligns with the OTS's long-term strategic objectives.

Keywords: Organization of Turkic States, observer membership, expansion strategy, cooperation, Turkic World

Giriş

Gözlemci üyelik, uluslararası kurumlar içinde oldukça yaygın bir uygulama olmakla birlikte, akademik literatürde genellikle devletler veya örgütler tarafından tam üyelik hakları olmadan belirli bir kuruma dâhil olma imkânı sağlayarak siyasi, ekonomik veya kültürel bağların güçlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Ancak gözlemci üyeliğin niteliği ve işlevleri literatürde çoğunlukla BM bağlamında ele alınmıştır. BM'nin ilk yıllarında gözlemci üyelik, “yarı üyelik” statüsü olarak değerlendirilmiş ve tam üyelikle belirgin farkları vurgulanmıştır.¹ Bu bağlamda, gözlemci üyelik statüsünün bir yandan ülkeler için daha geniş bir uluslararası alanda sesini duyurma imkânı sağlarken, diğer yandan ise kuruma tam entegrasyondan kaçınarak dış politikada esneklik sunduğu ifade edilebilir.

Bu konunun akademik çalışmalarda daha çok vaka çalışmaları olarak ele alınması ise dikkat çekicidir. Bir yandan gözlemci üyelik, dekolonizasyon süreci ve bu sürecin uluslararası arenada yansımaları ile ilişkilendirilmiştir.² Diğer yandan ise Filistin gibi devlet niteliği kazanmamış toplumların gözlemci statüsünde temsil edilmesi,³ daimi tarafsızlığı ile bilinen İsviçre⁴ veya Vatikan⁵ gibi özel durumları olan ülkeler için bir model olarak ele alınmıştır.⁶ Bu tür örnekler, gözlemci üyeliğin yalnızca statüsel bir uygulamadan ziyade, kurum ve ülke arasındaki ilişkinin karakterini belirleyen bir araç olduğunu göstermektedir.

---

1 Mower A. Glenn, “Observer Countries: Quasi Members of the United Nations”, *International Organization*, 20, 2, (1966), pp. 266-283.

2 Jennifer L. Foray, “The Republic at the Table, with Decolonisation on the Agenda: The United Nations Security Council and the Question of Indonesian Representation, 1946–1947”, *Itinerario*, 45/1, (2021), s. 124-151.

3 Sanford R. Silverburg, “The Palestine Liberation Organization in the United Nations: Implications for International Law and Relations”, *Israel Law Review*, 12/3, (1977), s. 365-392.

4 Michael M. Gunter, “Switzerland and the United Nations”, *International Organization*, 30/1, (1976), s. 129-152.

5 Marián Sekerák – Karol Lovaš, “The Diplomacy of the Holy See and its Transformation in the Context of Relations with the United Nations”, *The Review of Faith & International Affairs*, 20, (2022), s. 69-81.

6 Alan Chong – Jodok Troy, “A Universal Sacred Mission and the Universal Secular Organization: The Holy See and the United Nations”, *Politics, Religion & Ideology*, 12/3, (2011), s. 335-354.

Mevcut çalışmaların çoğunluğu, doğrudan doğruya gözlemci statüsünde olan devletlerin BM ile olan ilişkileri ya da bu devletlerin uluslararası toplumdaki kabul sürecine odaklanmıştır. Ancak, Soğuk Savaş sonrası dönemde gözlemci üyelik üzerine yapılan çalışmalar, bu statünün esneklik sağladığı ve daha fazla ülkeye açık olan Arktik Konseyi gibi kuruluşlar çerçevesinde yoğunlaşmıştır. Bu noktada gözlemci üyelik, uluslararası arenada “yumuşak güç” elde etme çabalarıyla ilişkilendirilmiş⁷ ve ulus-devletlerin diplomatik tecrübe kazanması açısından bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.⁸ Arktik Konseyi örneğinde olduğu gibi, gözlemci statüsü bir devletin belirli bir coğrafi veya politik alan üzerinde daha etkili olmasına olanak tanırken, aynı zamanda diğer devletlerle çatışma riskini de azaltmaktadır.

TDT'ye gözlemci üye olan ülkelere yönelik literatür, kurumun görece yeni kurulmuş olmasının da etkisiyle sınırlı kalmış ve daha çok betimleyici bir yaklaşım sunmuştur.⁹ TDT'nin gözlemci üyelik statüsü üzerine kapsamlı analiz eksikliği, bu konunun yalnızca ikili ilişkiler çerçevesinde ele alınmasına yol açmıştır. Oysaki gözlemci üyelik statüsünün, TDT'nin genişleme stratejilerinde önemli bir araç olduğu iddia edilebilir ve örgütün uluslararası arenadaki etkisini artırma amacına hizmet edebilir. Bu durum, TDT'nin gözlemci üyelik politikalarının diğer benzer kurumlarla karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır.

TDT, yalnızca Türk dili konuşan devletlerle sınırlı kalmayıp, tarihsel ve kültürel etkileşim içinde olduğu ülkelerle iş birliğini geliştirmeyi hedeflemektedir.¹⁰ TDT'nin genişleme süreci, başlangıçta kültürel yakınlık esasına dayansa da zaman içinde daha kapsamlı siyasi ve ekonomik iş birliğini de içeren bir yapıya evrilmesi beklenebilir. TDT üye devletlerinin üst düzey yetkilileri ve zirve toplantılarında yapılan açıklamalar, teşkilatın genişleme yönündeki kararlılığını ve stratejik vizyonunu açıkça ortaya koymaktadır.¹¹ Bu stratejiye destek veren bir başka önemli

7 Kim Eunji – Anna Stenport, “South Korea’s Arctic Policy: Political Motivations for 21st Century Global Engagements”, *The Polar Journal*, 11/1, (2021), s. 11-29.

8 Taisaku Ikeshima, “Japan’s role as an Asian observer state within and outside the Arctic Council’s framework”, *Polar Science*, 10/3, (2016), s. 458-462.

9 Naciye Solmaz Keşikçi – Ömer Faruk Karaman, “Türk Devletleri Teşkilatı Ve Üyelerin Katılım Süreçleri: KKTC Ve Türkmenistan Gözlemci Üyeleri”, *GAB Akademi*, 3/2, (Aralık 2023), s. 11-27.

10 Sputnik, “Aksakallılar Konseyi Başkanı Yıldırım: Rusya ve Çin Türk Devletleri Teşkilatı'nın doğal üyesidir”, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20211126/aksakallilar-konseyi-baskani-yildirim-rusya-ve-cin-turk-devletleri-teskilatinin-dogal-uyesidir-105.118.6836.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

11 Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve TDT Aksakallılar Konseyi Başkanı Binali Yıldırım'ın açıklamaları, Türk Devletleri Teşkilatı'nın genişleme vizyonunu açıkça ortaya koymaktadır. Erdoğan, 12 Kasım 2021'de gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi'nde, TDT'ye katılmak isteyen birçok ülkenin bulunduğunu belirtmiş ve teşkilatın uluslararası bir örgüt haline gelmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yıldırım ise Kasım 2021'deki TDT Aksakallılar Konseyi toplantısında yaptığı konuşmada, teşkilatın sınırlarını daha geniş bir coğrafyaya yayma hedefini dile getirmiş ve Rusya, Çin, Moğolistan ile Balkan ülkelerinin doğal üyeler olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Detaylı bilgi için bk. TRT AVAZ, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türk Konseyi'ne katılmak isteyen çok sayıda ülke bulunuyor. Artık bu oluşumu uluslararası bir örgüt haline getirmemiz gerektiğini görüyoruz.”, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avryasyadan/cumhurbaskani-erdogan-turk-konseyine-katilmak-isteyen-cok-sayida-ulke-bulunuyo/6075c3d401a30a3268b33b35> [Erişim tarihi: 01.12.2024]; Sputnik, “Aksakallılar Konseyi Başkanı Yıldırım: Rusya ve Çin Türk Devletleri Teşkilatı'nın doğal üyesidir”, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20211126/aksakallilar-konseyi-baskani-yildirim-rusya-ve-cin-turk-devletleri-teskilatinin-dogal-uyesidir-105.118.6836.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

gelişme ise Afganistan¹² ve Rusya'nın TDT'ye olan ilgisidir. Rusya, teşkilat ile daha yakın iş birliği yapmak istediğini ve TDT'ye katılmaya hazır olduğunu belirtmiştir.¹³

Nitekim yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında, TDT'ye katılma talebinin, kültürel iş birliği arzusunun ötesinde, bölgesel güç dengeleriyle ilgili olduğu gözlemlenmektedir. Rusya'nın, TDT'nin etkinliğinin arttığı ve Türk devletlerinin giderek daha otonom hareket etmeye başladığı bir dönemde, bu süreçleri kontrol etme amacı içinde olduğu düşünülebilir. Özellikle, Rusya içindeki özerk Türk Cumhuriyetleri'nin TDT ile daha yakın iş birlikleri kurarak, gelecekte tam üyelik talebinde bulunmalarını engellemeye yönelik bir strateji izlemesi, Moskova'nın TDT'ye üyelik talebinin arkasındaki en önemli motivasyon olarak görünmektedir.

Söz konusu değerlendirmeler ışığında hazırlanan bu makale, TDT'nin gözlemci üyelik statüsüne ilişkin genişleme politikasını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada “gözlemci üyelik statüsünün TDT'nin yapısal ve işlevsel gelişimine mevcut ve muhtemel katkısının nasıl olabileceğini” ele alınacaktır. Makalenin temel savı, TDT'nin gözlemci üyelerle iş birliğini artırmaya yönelik politikalarının teşkilatın etkinliğini ve uluslararası arenadaki görünürliğini güçlendirdiğidir.

TDT ile ilgili mevcut akademik literatür, ağırlıklı olarak teşkilatın kuruluş süreci, yapısı ve bölgesel iş birliği hedeflerine odaklanmaktadır. Ancak gözlemci üyelik statüsüne yönelik politikaların kapsamı, kriterleri ve bu statünün teşkilatın hedefleriyle uyumu gibi hususlar yeterince incelenmemiştir.

Bu çalışma, TDT ile ilgili ulusal ve uluslararası basında çıkan haberlere ve akademik çalışmaların incelenmesine dayanmaktadır. Elde edilen veriler, teşkilatın gözlemci üyelik statüsüne ilişkin politikalarının bir analizini sunmak amacıyla değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, çalışmada yalnızca TDT'nin gözlemci üye devletlerle ilişkileri ele alınmış, diğer uluslararası örgütlerin gözlemci üyelik statüsü uygulamaları ve deneyimleri kapsam dışında bırakılmıştır.

Makale, altı ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, uluslararası örgütlerin gözlemci üyelik statüsüne ilişkin kavramsal çerçeve çizilmiş, bu statünün işlevleri, uluslararası sistemdeki rolü ve literatürdeki mevcut yaklaşımlar ele alınmıştır. İkinci bölümde, gözlemci üyelik statüsü ayrıntılı bir şekilde açıklanmış, diğer uluslararası örgütlerden örneklerle desteklenerek bu statünün farklı bağlamlarda nasıl uygulandığı incelenmiştir. Üçüncü bölümde, TDT'nin gelişim süreci ve genişleme politikaları tarihsel bir perspektifle ele alınmıştır. Ayrıca teşkilatın kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte belirlediği stratejik öncelikler ve genişleme politikalarının temel dayanakları değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde, TDT'nin gözlemci üyelik politikaları detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Ayrıca, gözlemci üyeliğin TDT'nin yapısına ve işlevselliğine

12 Türk Devletleri Teşkilatı, “Afganistan Büyükelçisi, Türk Konseyi Genel Sekreteri'ni ziyaret etti”, <https://www.turkicstates.org/tr/haber/afganistan-buyukelcisi-turk-konseyi-genel-sekreterini-ziyaret-etti> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

13 Зеркало, “Россия хочет Присоединиться к тюркскому миру”, <https://m.zerkalo.az/rossiya-hochet-prisoedinitnya-v-tyurkskij-mir/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

sağladığı katkılar tartışılmıştır. Beşinci bölümde, teşkilatın genişleme politikalarının bölgesel ve uluslararası etkileri ele alınmıştır. Gözlemci üyelik statüsünün, teşkilatın uluslararası görünürlüğüne ve etkinliğine olan katkıları kadar, bu süreçte karşılaşılan riskler ve stratejik öncelikler de analiz edilmiştir. Son bölümde ise çalışmanın temel hipotezleri ve araştırma soruları doğrultusunda ulaşılan sonuçlar tartışılmıştır. TDT'nin genişleme stratejilerinin gelecekteki yönelimleri değerlendirilmiş ve gözlemci üyelik statüsüne ilişkin politika önerileri sunulmuştur. Çalışma, TDT'nin uluslararası rolünü ve bölgesel iş birliğini güçlendirme stratejilerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Esnek İş Birliği ve Stratejik Genişleme Aracı Olarak Gözlemci Üyelik Statüsü

Uluslararası örgütlerde tam üyeliğin ne şekilde işlediğini anlamadan, gözlemci üyelik statüsünü açıklamak eksik kalabilir. Tam üyelik, bir devletin uluslararası bir örgütün kurucu anlaşmasında belirtilen şartları ve usulleri yerine getirerek o örgütün resmî bir üyesi hâline gelmesi ve bu doğrultuda örgütün karar alma süreçlerine katılım hakkı kazanmasıdır. Uluslararası hukukta gözlemci üyelik için evrensel bir tanımın bulunmaması, her uluslararası örgütün üyelik şartları ve kabul usullerinin kendi ihtiyaç ve önceliklerine göre farklılık göstermesine yol açmaktadır.

Uluslararası örgütlerde gözlemci üyelik statüsü, tam üyelikten farklı olarak, üye olmayan devletlerin, uluslararası örgütlerin veya devlet-dışı aktörlerin sınırlı düzeyde katılımını sağlayan ve iş birliği geliştirmeye yönelik bir mekanizma sunmaktadır. Bu statü, örgütlerin kendi yönetmeliklerine bağlı olarak farklı şartlar ve kurullarla düzenlenmektedir. Devlet niteliği kazanmamış toplumlar ve de facto devletler için genellikle bir tercih değil, tam üyelik hakkı elde edemediği için mecburi bir çözümdür. Örneğin, BM nezdinde Vatikan ve Filistin'in gözlemci üyelik statüleri, bu durumun birer örneğidir.¹⁴ Bu ülkeler, tam üyelik hakkı kazanamamış olsalar da gözlemci statüsü aracılığıyla uluslararası arenada varlıklarını sürdürmeyi ve diplomatik görünürlüklerini artırmayı başarmaktadırlar.

Bölgesel örgütlerde gözlemci statüsü, coğrafi aidiyetin belirleyici olduğu durumlarda daha sık tercih edilmektedir. Örneğin, Arktik Konseyi'nde Çin, Kuzey Kutup Dairesi'ne coğrafi olarak sınıırı bulunmamasına rağmen, bölgenin sunduğu yeni ekonomik fırsatlardan faydalanma ve jeopolitik öneminden yararlanma hedefiyle gözlemci üye statüsüne sahiptir.¹⁵ Ancak coğrafi aidiyetleri olmadığından tam üye olamamaktadır. Benzer şekilde, Macaristan'ın TDT'ye gözlemci statüsü ile katılması, bölge dışından bir ülkenin Türk dünyası ile tarihsel ve kültürel bağlarını sürdürmek amacıyla teşkilata dâhil edilmesinin bir örneğini oluşturmaktadır. Ancak

14 United Nations, "UN Membership", <https://research.un.org/en/unmembers/observers> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

15 Atahan Birol Kartal – Ferhat Dağıstan, "Çin Kaynakları Açısından Çin Halk Cumhuriyeti'nin Arktik Politikası: Yüksek Kuzey'de Kar Dragonu", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16/34, (2020), s. 247-248.

Macaristan, Arktik Konseyi'ndeki gözlemcilerden farklı olarak, kendi "Doğu Açılımı"¹⁶ politikası çerçevesinde Türk dünyası ile bağlarını stratejik düzeyde güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Gözlemci statüsünün bir diğer önemli yönü, örgütlerin gözlemci üyelik için belirledikleri kriterler ve bu üyeliklere tanınan hakların örgütün iç hukuki düzenlemelerine bağlı farklılık göstermesidir. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ), gözlemci üyelik için BM üyesi olma, uluslararası hukuka uyma, KGAÖ'nün temel ilkelerini benimseme ve örgüt üyesi devletlerle diplomatik ilişkilere sahip olma gibi kriterler aramaktadır. Gözlemciler, örgütün toplantılarına katılma ve bilgi edinme hakkına sahip olurken, karar alma süreçlerine katılamazlar.¹⁷ Benzer şekilde, Afrika Birliği'nin (AfB) Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Komitesi, gözlemci statüsü için başvuruda bulunan sivil toplum kuruluşlarından, AfB'nin Kurucu Yasası'na uygun hedef ve faaliyetlere sahip olmasını ve tanınmış bir merkez ile demokratik bir yapıya sahip olmasını talep etmektedir.¹⁸ Bunun yanı sıra, gözlemcilere tanınan haklar ve katılım düzeyi de örgütten örgüte değişmektedir. KGAÖ gözlemcilere toplantılara katılma ve bilgi edinme hakkı verirken, AfB gözlemcilere komitenin belgelerine erişim ve görüş bildirme imkânı tanımaktadır. Ancak her iki örgüt de gözlemcilere karar alma süreçlerine katılma yetkisi vermemektedir. Bu çeşitlilik, her bir örgütün kendine has dinamiklerini ve stratejik önceliklerini yansıtarak, gözlemci üyelik statüsünün iş birliği ve diyalog geliştirmedeki esnekliğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, gözlemci üyeliğin bir diğer önemli yönü, devletlerin dış politika stratejilerine uygun olarak esneklik sağlayarak, tam üyelik gerektiren sorumluluklardan kaçınmalarına olanak tanınmasıdır. Bu, gözlemci üyelik statüsünün bir çeşit geçiş aşaması veya daha az bağlayıcı bir iş birliği modeli sunduğu anlamına gelir. Örneğin, Çin ve Hindistan gibi büyük ekonomiler¹⁹, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi örgütlerde tam üyelik için belirli ekonomik, sosyal ve siyasi kriterleri karşılamak durumundadır. Her iki ülke de bu kriterlerin bir kısmını karşılamakla birlikte, tam üyelik için gerekli tüm koşulları henüz yerine getirememektedir.²⁰ Bu nedenle, tam üyelik yerine örgütlerle ilişkilerini gözlemci statüsü veya ana ortaklık gibi esnek iş birliği modelleriyle sürdürmeyi tercih etmişlerdir. Aynı şekilde, Türkmenistan'ın TDT'deki gözlemci üyeliği de ülkenin tarafsızlık politikası çerçevesinde uluslararası iş birliğine katılımını

16 Macaristan'ın Doğu Açılımı politikası, 2010 yılında Viktor Orban'ın liderliğindeki muhafazakâr Fidesz partisinin iktidara gelmesiyle geliştirilen ve Macaristan'ın dış ilişkilerini çeşitlendirmeyi amaçlayan bir stratejidir. Bu politika, Macaristan'ın özellikle Asya ülkeleriyle, Rusya, Çin, Orta Doğu, Türkiye, Azerbaycan ve Türkistan Türk devletleriyle ekonomik ve siyasi bağlarını güçlendirmeyi hedefler. Detaylı bilgi için bk. Osman Ercan, "Macar Dış Politikasında Çeşitlendirme Arayışı: Macaristan'ın 'Doğu Açılımı' ve Türk Devletleri", *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 12/2, (2023), s. 168-182.

17 Collective Security Treaty Organization, "Partnership and Observation", <https://en.odkb-csto.org/institute/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

18 African Union, "Criteria For Granting Observer Status to Non-Governmental Organisations (NGOs) and Associations", https://www.acerwc.africa/sites/default/files/2022-06/ACERW_Criteria_for_Observer_Status_English-1.pdf [Erişim tarihi: 01.12.2024].

19 Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), "Members and Partners," <https://www.oecd.org/en/about/members-partners.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

20 Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), "China (People's Republic of)", <https://www.oecd.org/en/countries/china-people-s-republic-of.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

sağlamış, ancak tam üyelikteki yükümlülüklerden kaçınmasına imkân tanımıştır. Bu esneklik, gözlemci üyeliğin ülkeler için bir stratejik genişleme aracı olmasını sağlamaktadır.

Sur, gözlemci üyelik statüsünü, üye olmayan devletlerin veya belirli diğer birimlerin, kendilerini doğrudan ilgilendiren faaliyetlere oy hakkı olmaksızın katılmalarını sağlayan bir mekanizma olarak tanımlamaktadır. Bu statü, ilgili örgütün yetkili organı tarafından kabul edilmekte olup, gözlemci birimin söz hakkı, örgütün belirlediği kurallara bağlıdır. Gözlemci üyelik, uluslararası iş birliği bağlamında esneklik sağlayarak, tam üyelikten farklı bir çerçevede şekillenmektedir. Bu statü, uluslararası örgütlerin büyüme ve kapsayıcılık hedeflerini desteklerken, aynı zamanda diplomatik, ekonomik ve kültürel iş birliği fırsatları sunmaktadır. Özellikle daha az bağlayıcılıkla iş birliği geliştirme avantajı, gözlemci üyeliği çeşitli aktörler için cazip bir seçenek hâline getirmektedir.²¹ Bu noktada gözlemci üyenin ne demek olduğuna açıklık getirmek önemlidir. Gözlemci üye statüsü, bazı kuruluşlar tarafından üye olmayanlara kuruluşun faaliyetlerine katılma hakkı vermek için sunulan bir ayrıcalıktır. Yani gözlemci üyeler birer tam üye konumunda olmamakla birlikte potansiyel adaylardır denilebilir.²²

TDT'nin Doğuşu ve Gelişim Süreci

TDT, Türk dili konuşan ülkeler arasında iş birliğini artırmak amacıyla kurulmuş ve bağımsızlığını kazanan Türk devletlerinin ortak tarih, kültür, dil ve siyasi bağlarına dayanarak gelişmiştir. TDT'nin kuruluş süreci, 1992 yılında Türkiye'nin girişimiyle Ankara'da yapılan "Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi" ile başlamış ve bağımsız Türk devletlerinin bir araya gelerek ortak hareket etme arzusunu göstermeleriyle ilk adımlar atılmıştır. Bu dönemde düzenlenen zirveler, Türk devletleri arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel bağları güçlendirmek için önemli bir zemin hazırlamıştır.²³

1992'den 2009'a kadar düzenlenen sekiz zirve, Türk devletleri arasında iş birliğini geliştirme açısından önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. 1992-2009 yılları arasında gerçekleştirilen sekiz zirve, Türk devletleri arasında güçlü bir dayanışma zemini oluşturmuş ancak uluslararası sistemin dinamikleri, bölgesel kaygılar ve diğer faktörler nedeniyle bu toplantılar her yıl düzenlenememiştir. Bu sürecin sonunda, 2009 yılında gerçekleştirilen 9. zirvede "Nahçıvan Antlaşması" imzalanmış; Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'nin girişimiyle "Türk Konseyi" veya "Türk Keneşi" olarak anılan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TDKÜİK) kurulmuş ve teşkilatın temelleri atılmıştır.²⁴ 23 madde ve 7 sayfadan oluşan bu

21 Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayınları, İstanbul 2011, s. 162.

22 Aysu Şahin, "Macaristan ve KKTC, Türk Devletleri Teşkilatı Üyesi Olabilir Mi?" *DIPAM*, 20, (Eylül 2023), <https://dipam.org/wp-content/uploads/2023/08/Macaristan-ve-KKTC-Tu%CC%88rk-Devletleri-Tes%CC%A7kilati-U%CC%88yesi-Olabilir-Mi.pdf> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

23 Türk Devletleri Teşkilatı, "Bildiriler / Kurucu Belgeler", <https://www.turkicstates.org/tr/bildiriler-kurucu-belgeler> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

24 Türk Devletler Teşkilatı, "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması", https://www.turkicstates.org/u/d/basic-documents-tr/Nahcivan_Anlasmasi_Turkece_20140417_193951.pdf [Erişim tarihi: 01.12.2024].

antlaşma, teşkilatın kuruluş amaçlarını, görevlerini, örgüt yapısını ve iç ve dış iş birliği ilkelerini ayrıntılı bir şekilde tanımlamıştır. Nahçıvan Antlaşması, teşkilatın temel ve kurucu belgesi olarak kabul edilmekte olup, Türk dili konuşan devletler arasında iş birliği ve dayanışmayı güçlendirmeye yönelik kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Antlaşmanın 1. maddesinde, Türk dili konuşan ülkeler arasında kapsamlı iş birliğini teşvik etmek amacıyla yüksek seviyeli bir iş birliği forumu oluşturma amacıyla imzalandığı vurgulanmaktadır. Bu antlaşma, teşkilatın uluslararası arenada etkin ve sürdürülebilir bir varlık kazanmasını sağlamak üzere gerekli yapısal temelleri belirlemiş ve üye ülkeler arasındaki iş birliğinin kurumsallaşmasına katkı sunmuştur.

Tablo 1: *Türk Devletleri Teşkilatı'nın Güncel Yapısı*

Üye Ülkeler (5)	Gözlemci Ülkeler (3)	Gözlemci Uluslararası Kuruluşlar (1)	İlişkili Kurumlar (5)	Uluslararası Ortaklar (12)
Azerbaycan	Macaristan	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	TÜRKSOY	DSÖ, UN-HABITAT, İT, EİT, AGİT, UNDP, UNOSSC, UNAOC, UNWTO, CICA, KEİ & KEİPA, ICSS & SIGA
Kazakistan	Türkmenistan		Türk Akademisi	
Kırgızistan	KKTC		TÜRKPA	
Özbekistan			Türk Kültür ve Miras Vakfı	
Türkiye			TTSO	

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından hazırlanmıştır. Bk. Türk Devletleri Teşkilatı, “Türk Konseyi Hakkında”, <https://www.turkicstates.org/tr/turk-konseyi-hakkinda> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

Tablo 1’de TDT’nin günümüzdeki mevcut yapısı görülmektedir. Buna göre TDT’nin üye ülke sayısı beş, gözlemci ülke sayısı üç, gözlemci uluslararası kuruluş sayısı bir, ilişkili kurum sayısı beş ve uluslararası ortakların sayısı ise on ikidir.

Şekil 1’de ise TDT’nin 2009 yılındaki kuruluşundan itibaren genişleme süreci gösterilmektedir. Buna göre, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye’nin öncülüğünde kurulan teşkilat, sonraki yıllarda hem tam üye hem de gözlemci üye statüsünde yeni devletleri bünyesine katmıştır.

Şekil 1: *Türk Devletleri Teşkilatı'nın Genişleme Süreci*

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

TDT, 2010-2012 yılları arasında Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi önemli ortak kuruluşları kurarak, üye devletler arasında iş birliğini güçlendirme ve artırma hedeflerine önemli katkılarda bulunmaktadır. 2018 yılında gerçekleştirilen Çolpan-Ata Zirvesi’nde,

Macaristan'a gözlemci statüsü verilmesi, TDT'nin Batı'daki görünürlüğünü artırarak, örgütün küresel düzeydeki stratejik etki alanını genişletmiştir. Özellikle, Macaristan'ın katkılarıyla, Vişegrád Grubu öncülüğündeki Avrupa kurumlarıyla iş birliğinin artırılması da öngörülmüştür.²⁵ Macaristan'ın katılımı aynı zamanda TDT'nin, kültürel çeşitliliğini derinleştirerek örgüte yeni bir dinamizm kazandırmıştır.

2019 yılında Özbekistan'ın TDT'ye tam üye olarak katılması, Türk dünyasında entegrasyon ve dayanışma adına önemli bir dönüm noktası olmuştur. Tarihi zenginlikleri ve medeniyet mirasıyla dikkat çeken Özbekistan, Semerkand ve Buhara gibi medeniyet tarihinin merkezleriyle Türk dünyasının tarihi ve kültürel kimliğini güçlendiren kilit bir rol üstlenmektedir. Jeopolitik olarak da Türkistan'ın kalbi sayılan Fergana Vadisi'ni içeren stratejik bir konuma sahip olan Özbekistan, bu coğrafyanın ticaret yollarını ve kültürel etkileşim merkezlerini kontrol ederek TDT'nin bölgesel gücünü artırma potansiyeline sahiptir. Bunun yanında, tarım ve otomotiv sektörlerindeki tecrübesi, zengin yeraltı kaynakları ve 33 milyonu aşan nüfusuyla Özbekistan, TDT'ye ekonomik, demografik ve stratejik düzeyde çok yönlü katkılar sunmaktadır.²⁶

Ekonomik ve jeopolitik öneminin yanı sıra Özbekistan'ın TDT'ye tam üyeliği, Türk devletleri arasında enerji güvenliği, ticaret ve kültürel iş birliği bağlarını güçlendirecek bir adım olarak öne çıkmıştır. Ülkenin dünya çapında önde gelen pamuk, altın ve uranyum üreticilerinden biri olması, üyeler arasında ekonomik entegrasyonu teşvik ederken, Fergana Vadisi gibi stratejik alanları kapsayan coğrafyası, bölgesel iş birliğini daha da derinleştirecek bir potansiyele sahiptir. Bu üyelik, Türk dünyasının uluslararası arenadaki görünürlüğünü artırırken, Özbekistan'ın zengin tarihi mirasını ve ekonomik gücünü TDT'nin kolektif vizyonu ile buluşturmada ve bütünlük Türkistan hedefini somutlaştırmaktadır.²⁷

2021 yılında düzenlenen 8. Zirve'de Türkmenistan'a TDT tarafından gözlemci statüsü verilmesi, örgütün genişleme stratejisinde önemli bir adım olmuş, aynı zamanda Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık politikasını koruyarak bölgesel iş birliğine katılımını mümkün kılmıştır. Dünyanın en büyük dördüncü doğal gaz rezervine sahip olan ve inşası devam eden TAPI projesiyle enerji ihracatında önemli bir aktöre dönüşme potansiyeli taşıyan Türkmenistan, hidrokarbon kaynakları ve modernize edilen tekstil sektörüyle ekonomik çeşitliliği temsil etmektedir. Türkiye ile tarihî ve ekonomik bağları güçlü olan Türkmenistan, bağımsızlık sonrası dönemde Türk şirketlerinin enerji ve mühendislik alanındaki yatırımlarıyla dikkat çekmiştir. Ancak, tarafsızlık politikası nedeniyle uzun süre uluslararası platformlarda sınırlı temsil edilmeyi tercih eden Türkmenistan, TDT'ye gözlemci üye statüsünde dâhil olarak daha aktif bir dış politika izleme ve Türk Dünyası

25 Türk Devletleri Teşkilatı, "Türk Konseyi Genel Sekreteri Baghdad Amreyev, Macaristan'a Resmi Bir Ziyarete Bulunmuştur", <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-konseyi-genel-sekreteri-baghdad-amreyev-macaristan-resmi-bir-ziyarete-bulunmustur> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

26 Yalçın Sarıkaya, "30 Yılın Ardından Türk Devletlerine Yeniden Bakmak", *Bağımsızlıklarının 30. Yılında Türk Devletleri: Ekonomik, Politik ve Sosyal Dönüşüm*, ed. Prof. Dr. Savaş Çevik & Prof. Dr. Erol Turan, TASAV Yayınları, Ankara 2021, s. 501.

27 Sarıkaya, "30 Yılın Ardından Türk Devletlerine Yeniden Bakmak", s. 502.

ile entegrasyonu güçlendirme fırsatı bulmuştur. Bu adım, Hazar geçişli boru hatları gibi stratejik projeleri desteklerken hem Türkmenistan'ın ekonomik çeşitliliğini artıracak hem de TDT'nin bölgedeki enerji iş birliğini daha da derinleştirecektir.

8. Zirve'nin bir diğer önemli gelişmesi, Türk Konseyi'nin adının "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak değiştirilmesi ve "Türk Dünyası Vizyonu-2040"²⁸ belgesinin üye devletler tarafından onaylanması olmuştur. Bu adım, Türk dünyasının gelecekteki ortak hedeflerine yönelik güçlü bir stratejik yönelim ve uzun vadeli bir vizyon ortaya koymuştur. Türk Konseyi'nin TDT olarak yeniden adlandırılması, uluslararası düzeyde daha kapsayıcı bir yapıya geçişi simgelemektedir. Ad değişikliği, teşkilatın üye devletlerin bağımsızlıklarını ve eşit statülerini koruyarak, ortak hedefler doğrultusunda iş birliği yapmalarını amaçlayan bir yapıyı yansıtmaktadır. Türk Dünyası Vizyonu-2040 adlı belge ise üye devletlerin bireysel ve ortak kapasitelerini geliştirerek, günümüzün değişen koşullarına uyum sağlama amacı taşıyan uzun vadeli bir stratejik çerçeve sunmaktadır. Bu vizyon, üye devletler arasında karşılıklı dayanışmayı artırarak, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda iş birliğini derinleştirmeyi hedeflemektedir. Küresel ve bölgesel dinamiklerin farkında olan TDT, güvenlik, kalkınma, çevre ve enerji gibi birçok alanda ortak projeler yürütmeyi ve sürdürülebilir bir bölgesel barış ve refah ortamı sağlamayı amaçlamaktadır.²⁹

2022 yılında KKTC'nin, Semerkant'ta düzenlenen zirvede TDT'ye gözlemci üye olarak kabul edilmesi, Türk dünyası için kayda değer bir ilerleme olarak öne çıkmıştır. KKTC'nin TDT'ye katılımı, teşkilatın iç birliğini güçlendirmiş ve Türk devletleri arasında dayanışmayı pekiştirici adım olmuştur. Bu gelişme, siyasi ilişkilerden öteye geçerek kültürel ve ekonomik alanlarda iş birliğini derinleştirme potansiyeline sahip olup, KKTC'nin uluslararası arenadaki görünürlüğünü artırmaya yönelik önemli bir adım niteliğindedir.

Tablo 2: TDT Üye ve Gözlemci Ülkelerinin Uluslararası Örgütlere Üyelik Durumu

	NATO	KGAÖ	ŞİÖ	AGİT	Avrupa Konseyi	BDT	AEB	GUAM	KEİ	EİT	İİT	TDT
Türkiye	Üye	-	Diyalog Partneri	Üye	Üye	-	-	-	Üye	Üye	Üye	Üye
Azerbaycan	-	-	Diyalog Partneri	Üye	Üye	Üye	-	Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
Kazakistan	-	Üye	Üye	Üye	-	Üye	Üye	-	-	Üye	Üye	Üye
Kırgızistan	-	Üye	Üye	Üye	-	Üye	Üye	-	-	Üye	Üye	Üye
Özbekistan	-	-	Üye	Üye	-	Üye	Gözlemci	-	-	Üye	Üye	Üye
Macaristan	Üye	-	-	Üye	Üye	-	-	-	-	-	-	Gözlemci
Türkmenistan	-	-	Misafir	Üye	-	-	-	-	-	Üye	Üye	Gözlemci
KKTC	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Üye	Üye	Gözlemci

Kaynak: Sarıkaya, "30 Yılın Ardından Türk Devletlerine Yeniden Bakmak", s. 505.

28 Türk Devletleri Teşkilatı, "Türk Dünyası 2040 Vizyonu", <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf> [Erişim tarihi: 26.11.2024].

29 Türk Devletleri Teşkilatı, "Türk Dünyası 2040 Vizyonu", [Erişim tarihi: 26.11.2024].

Tablo 2'de görüldüğü üzere, TDT üye ve gözlemci ülkelerinin üye oldukları uluslararası örgütler arasında sınırlı bir ortaklık bulunmaktadır. Güvenlik örgütleri açısından yalnızca Türkiye ve Macaristan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyesiyken, Kazakistan ve Kırgızistan Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne (KGAÖ), Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan ise Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) üyedir. Bununla birlikte, üye ve gözlemci devletlerin tamamının ortak üye olduğu bir uluslararası kuruluş bulunmamaktadır. Özbekistan, geçmişte Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü (GUAM) ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) üyeliği yapmış, ancak bu örgütlerden ayrılmıştır. Türkiye, Türkmenistan, KKTC ve Macaristan dışında kalan tüm Türk devletleri Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) üyedir. Ayrıca Kazakistan ve Kırgızistan Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) üyesidir. Macaristan, NATO, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Konseyi'ne üye olup, TDT'de gözlemci statüsüne sahiptir. KKTC, yalnızca İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve TDT'de gözlemci olarak yer alırken, Türkmenistan ise Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'ye üye, TDT'de gözlemci statüsündedir. Bu tablo, üye olunan uluslararası örgütlerin her bir devletin dış politika ve güvenlik stratejileri üzerindeki farklı etkilerini ortaya koymaktadır. Söz konusu özellikle TDT'nin sınırları ötesinde bir etki yaratmasına imkân tanımaktadır. Örneğin Türkiye ve Macaristan'ın NATO üyeliği, Batı nazarında TDT'yi değerli kılmaktadır. Benzer bir tespit Macaristan'ın üyesi olduğu ve Temmuz-Aralık 2024 tarihleri arasında Konsey Dönem Başkanlığı yaptığı AB için de yapılabilir. Diğer yandan Rusya'nın TDT'ye dahil olmasının yanı sıra KGAÖ'ye, AEB'ye veya BDT'ye üye olan çeşitli devletlerin yine TDT üyesi olması bu noktada örgütü Moskova nazarında önemli bir aktöre dönüştürmektedir.

TDT'nin kuruluş süreci, genişleme politikaları ve uluslararası alandaki rolü, gözlemci üyelik statüsünün teşkilat içindeki yerini ve önemini anlamak açısından kritik bir zemin sunmaktadır. Bu bağlamda, TDT'deki gözlemci üyelik statüsünün ve gözlemci ülkelerin organizasyondaki yerinin incelenmesi, konunun daha iyi kavranmasına olanak sağlayacaktır.

TDT'de Gözlemci Üyelik ve Gözlemci Ülkeler

TDT üyeleri, uluslararası alanda etkili bir diplomatik iş birliği oluşturmak amacıyla belirli devletlere gözlemci statüsü tanıyabilmektedir. Nahçıvan Antlaşması'nın 16. maddesinde, TDT tarafından devletlere, uluslararası teşkilatlara ve uluslararası forumlara gözlemcilik statüsü verilebileceği ifade edilmiştir. Gözlemci üye statüsü, TDT'nin kurumsal düzenlemeleriyle belirlenmekte olup, 2011 yılında kabul edilen "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Çalışma Esasları" çerçevesinde düzenlenmiştir.

Çalışma Esaslarının 4. maddesine göre, gözlemci üye olmak isteyen bir devlet, uluslararası örgüt veya forum, Dönem Başkanı'na başvuruda bulunarak, TDT üyesi devletlerin onayını almak zorundadır. Başvurunun ardından, Devlet Başkanları Konseyi tarafından onaylanması durumunda, gözlemcilik statüsü resmen tanınmaktadır. Bu statü, devletlere oy hakkı tanımamakla

birlikte, TDT toplantılarına katılım, konuşma yapma ve yazılı beyanlarda bulunma gibi imkânlar sunmaktadır. Ancak, gözlemci üyeler, karar alma süreçlerinden dışlanmış olup, yalnızca belirli toplantılara katılma hakkına sahiptirler. Ayrıca, gözlemci üyelik, Devlet Başkanları Konseyi tarafından askıya alınabilir veya sonlandırılabilir.³⁰

Nahçıvan Anlaşması'nın 18. maddesi, gözlemci üyelikle ilgili idari düzenlemeleri Dışişleri Bakanları Konseyi'nin sorumluluğuna bırakmış ve bu düzenlemelerin Devlet Başkanları Konseyi tarafından onaylanmasını öngörmüştür. Bu çerçevede, gözlemci üye statüsü, TDT'nin genişleme sürecinde, Türk dili konuşan devletlerle olan ilişkilerin güçlendirilmesine ve uluslararası iş birliğinin daha da derinleştirilmesine olanak sağlamaktadır. TDT'nin gözlemci üyelik için koyduğu şartlar, yalnızca Türk dili konuşma kriteriyle sınırlı kalmayıp, üye devletlerin kültürel, siyasi ve ekonomik ortaklıklarını yansıtan bir yapıya sahiptir. Bu koşullar, TDT'nin gelecekteki genişleme stratejileri doğrultusunda, gözlemci statüsüne yönelik ek özel şartların getirilmesini olası kılmaktadır.

Bu çerçevede, TDT'ye gözlemci üye olarak katılan ülkeler sırasıyla, Macaristan (2018), Türkmenistan (2021), KKTC (2022) ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'dır (EİT) (2023). Bu gözlemci üyelikler, TDT'nin Türk Dünyasıyla olan iş birliğini derinleştirirken, aynı zamanda teşkilatın küresel alandaki diplomatik etkisini ve uluslararası etkileşimini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Macaristan

Macaristan, TDT'ye gözlemci üye olarak katıldığı 2018 yılından bu yana Türk Dünyası ile ilişkilerini stratejik bir temelde geliştirmektedir. Bu üyelik, Macaristan'ın "Doğu Açılımı" politikasının bir yansıması³¹ olarak değerlendirilmekte olup, ülkenin kültürel ve ekonomik çıkarlarını genişletme amacıyla uyum içindedir. Macaristan, TDT ile ilişkilerini pekiştirmek amacıyla, 19 Eylül 2019'da başkentinde TDT'nin Avrupa'daki ilk ve tek temsilcilik ofisi olan Budapeşte Avrupa Temsilcilik Ofisi'ni faaliyete geçirmiştir. Bu ofis, TDT'nin Avrupa'daki tanıtımını ve teşkilatın AB kurumlarıyla olan ilişkilerini güçlendirme amacıyla önemli bir diplomatik bağlantı noktası oluşturmuştur ve TDT ile Avrupa arasında siyasi ilişkilerin kurulmasına da katkı sağlamaktadır. TDT, söz konusu temsilcilik ofisi ile AB ile arasında somut bir köprü oluşturarak, Avrupa kurumlarıyla doğrudan iletişimi güçlendirmekte ve TDT'yi Avrupa genelinde tanıtmayı hedeflemektedir. Macaristan ise bu temsilcilik aracılığıyla, TDT'nin Avrupa'daki etkisini artırırken aynı zamanda enerji ve ticaret konularında iş birliğini geliştirecek platformlar oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.³² Ayrıca, Macaristan, Türk Dünyası ile olan

30 Hakkı Hakan Erkiner – İlayda Eray, "Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, [TDT Özel Sayısı], (Ağustos 2022), s. 228-229.

31 Kanat Makhanov, "Understanding The Overlap of Hungary's "Eastern Opening" and Cooperation of Turkic States", <https://www.eurasian-research.org/publication/understanding-the-overlap-of-hungarys-eastern-opening-and-cooperation-of-turkic-states/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

32 Tamás Péter Baranyi, "Hungary's Role in the Organization of Turkic States as an Observer State: Limitations and Opportunities", *PERCEPTIONS*, XXVII, 1, (Spring-Summer 2022), s. 129-131.

kültürel ilişkilerini güçlendirme çabaları kapsamında, 2019 yılının Ekim ayında, TÜRKSOY ile bir iş birliği mutabakatı imzalamıştır. Bu iş birliği hem kültürel ilişkilerin pekiştirilmesi hem de Macaristan'ın Türk Dünyası ile bağlarının derinleştirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur.³³

Başbakan Viktor Orban liderliğinde, Macaristan'ın TDT ile ilişkilerini geliştirme çabaları, yalnızca ticaret ve ekonomik ortaklıklar açısından değil, aynı zamanda Macaristan'ın kimlik politikaları ve uluslararası arenada daha geniş bir kimlik arayışı bağlamında da büyük önem taşımaktadır. Orban'ın, TDT'nin 6. Zirvesi sırasında yaptığı konuşma Macaristan'ın Türk Dünyası ile olan ilişkilerinde kimlik faktörünün ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir:

“Bildığınız gibi, Macaristan'da yaşıyoruz, Macarız ve Macarca konuşuyoruz. Macarca Türk dilleri ile akrabalığı olan eşsiz ve kendine has bir dildir. Biz her zaman Türk kimliği sahibi ülkelerin arasındaki iş birliğini yakından takip ettik. Aranızda en batıya göç ederek Hristiyanlığı benimsemiş insanlarız. Yani biz Batı'da yaşayan, Hun-Türk kökenler üzerinde duran Hristiyan bir halkız; Macarlar kendilerini Attila'nın en son torunları olarak görüyorlar.”³⁴

Macaristan'ın TDT'ye gözlemci üye olarak katılmasının ardında yatan bir başka sebep Macar ulusal kimliğini güçlendirme ve ülkenin uluslararası sistemdeki kimliğini zenginleştirme çabalarına katkıda bulunmaktır. Orban'ın Doğu Açılımı politikası çerçevesinde Macaristan, Batı odaklı diplomatik ilişkilerini dengelemek için Türk devletleriyle ilişkileri derinleştirmeyi hedeflemektedir. TDT ile iş birliği, bu stratejik amaçlara hizmet ederek Macaristan'a, Türk Dünyasıyla olan bağlarını yeniden değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Özellikle Macar Turancılığı olarak bilinen, Macarların Ural-Altay kökenlerine dayandırılan ve Macar kimliğinin Türk Dünyasına bağlandığını savunan ideoloji, bu vizyonun temellerinden birini oluşturmaktadır.³⁵ TDT çatısı altında Türk Cumhuriyetleriyle geliştirilen ticaret, eğitim ve kültürel iş birliği bağlamında Macaristan, Avrupa ve Türk dünyası arasında bir köprü işlevi üstlenmektedir.

Macaristan'ın Azerbaycan ile ikili ilişkilerinin giderek yoğunlaştığı ve bunun TDT üzerinden de güçlendiği gözlenebilmektedir. TDT çatısı altında, Macaristan'ın Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü desteklediğini belirtip bölgesel krizlerde ortak bir tutum benimsemesi, Avrupa coğrafyası ve AB içinden verilen etkili bir destek olarak öne çıkmaktadır. Macaristan, İkinci Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'a verdiği açık destekle de hem Bakü ile olan yakın ilişkilerini pekiştirmiş hem de Kafkasya'ya ilişkin bir perspektife sahip olduğunu ortaya koymuştur.³⁶

33 TÜRKSOY, “TÜRKSOY ve Macaristan Arasında İşbirliği Mutabakatı İmzalandı”, <https://www.turksoy.org/haberler/2019-10-10-turksoy-ve-macaristan-arasinda-isbirligi-mutabakati-imzalandi> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

34 Miniszterelnok. hu, “Prime Minister Viktor Orbán's speech at the 6th Summit of the Cooperation Council of Turkic-speaking States”, <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/prime-minister-viktor-orbans-speech-at-the-6th-summit-of-the-cooperation-council-of-turkic-speaking-states/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

35 Makhanov, “Understanding The Overlap of Hungary's “Eastern Opening” and Cooperation of Turkic States”.

36 TRT Haber, “Aliyev: Macaristan, Azerbaycan'ın en yakın dostlarından biri”, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/aliev-macaristan-azerbaycanin-en-yakin-dostlarindan-biri-563336.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

Türkistan devletleriyle ticaret hacmini artıran Macaristan, eğitim ve yatırım projeleriyle de bölgedeki varlığını güçlendirmektedir.³⁷ TDT'nin tüm üyeleriyle ekonomik ilişkileri toplam ticaret hacminin %2'sinden azını oluşturmasına rağmen, enerji iş birliği potansiyeli bu bağlamda stratejik önem kazanmaktadır. Macaristan'ın Rusya'dan yaptığı enerji ithalatına bağımlılığı göz önüne alındığında, TDT üyeleriyle enerji temelli iş birliği girişimleri, özellikle Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan gibi hidrokarbon kaynaklarına sahip devletlerle ilişkilerin gelişmesini desteklemektedir. Ayrıca Türkiye ile enerji alanındaki iş birliği, Macaristan'ın enerji arz güvenliğini sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Örneğin, Türkiye ve Macaristan arasında imzalanan doğal gaz ihracatı anlaşması, 2024'ten itibaren Türkiye'den Macaristan'a doğal gaz sevkiyatını başlatmayı planlamaktadır. Bu anlaşma, her iki ülkenin enerji altyapılarının ortak kullanımı ve doğal gaz depolama tesislerinde iş birliği yapması açısından büyük önem taşımaktadır.³⁸ Bu iş birliği, Macaristan'ın enerji arzını çeşitlendirmeyi ve güvence altına almayı hedeflerken, Türkiye'nin enerji geçiş merkezi olma vizyonunu pekiştirecektir. Ayrıca, Kazakistan ve Macaristan arasındaki iş birliği, stratejik ortaklıklarının güçlendirilmesiyle önemli bir aşamaya gelmiştir. Kazakistan'ın Macaristan'daki yatırımları 370 milyon dolara ulaşırken, 70'ten fazla Macar şirketi Kazakistan'da faaliyet göstermektedir. Tarım, ulaştırma altyapısının dijitalleşmesi ve yatırım projeleri gibi alanlarda yapılan iş birliği, iki devlet arasındaki ekonomik ilişkileri derinleştirerek Macaristan'ın TDT ile olan ilişkilerine ivme kazandırmakta ve bölgedeki etkisini artırmaktadır.³⁹

Enerji alanındaki iş birliği, Macaristan'ın TDT'deki rolünü yalnızca coğrafi bir bağ olmaktan çıkararak bu devleti çok taraflı platformlar açısından Avrupa'nın merkezinde bir ortak olarak pekiştirmektedir. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşı sonrası enerji güvenliği konusu öne çıkmıştır. Bu süreçte Macaristan, Azerbaycan ve Türkiye'den gelen gaz tedarikini artırmaya çalışmaktadır. Kazakistan'da ise Macar petrol şirketi MOL, gaz üretimi başlatmıştır. Bu tür girişimler, bölgeyle enerji iş birliğinin ekonomik etkisini artırmakta ve Macaristan'ı bölgede daha etkili bir aktör haline getirmektedir. Bu gaz sevkiyatları, Macaristan'ın enerji kaynaklarını çeşitlendirme amacına hizmet ederken, TDT ile bağlarının stratejik bir derinlik kazandığını göstermektedir.⁴⁰ Ayrıca, Azerbaycan, Macaristan, Romanya ve Gürcistan arasında imzalanan yeşil enerji anlaşması gibi ortaklıklar Macaristan'ın bu bağlamdaki etkinliğini pekiştirmektedir.

Orban'ın, 2024'te Bişkek'teki 11. Türk Devlet Başkanları Zirvesi'nde yaptığı açıklamalar ve kendisine takdim edilen "Türk Dünyası Yüksek Nişanı", Macaristan'ın TDT ile ekonomik

37 Devin Haas, "What is Hungary doing in the Organisation of Turkic States?", <https://emerging-europe.com/analysis/explainer-what-is-hungary-doing-in-the-organisation-of-turkic-states/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

38 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, "Türkiye ile Macaristan Arasında Enerji İşbirliği Derinleşiyor", <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21206> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

39 TRT Avaz, "Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev, Macaristan Ziyaretinin Stratejik Ortaklıkta Yeri", <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrsyadan/kazakistan-cumhurbaskani-tokayev-macaristan-ziyaretinin-stratejik-ortaklikta-ye/673e27b4884f7ff890013393> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

40 About Hungary, "Speech by Viktor Orbán at a meeting of heads of state and government of the Organization of Turkic States", <https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/speech-by-viktor-orban-at-a-meeting-of-heads-of-state-and-government-of-the-organization-of-turkic-states> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

ve stratejik ilişkilerde kaydettiği önemli ilerlemeyi göstermektedir. Orban zirvede yaptığı açıklamada 2023 yılında, ülkesinin TDT üyeleriyle ticaret hacminin 5 milyar doları aştığını ifade etmiştir. Bu durum Macaristan'ın Doğu Açılımı politikasının somut sonuçlarını yansıtırken, Orban'ın bu iş birliğini daha da derinleştirme kararlılığını ortaya koymaktadır. Macaristan'ın Türk Yatırım Fonu'na 100 milyon dolar katkı sağlamaya başlaması, ülkenin TDT bölgesindeki yatırım ve kalkınma hedeflerine olan bağlılığını pekiştirmektedir.

Macaristan'ın TDT ile geliştirdiği yakın ilişkiler, özellikle KKTC'nin de facto tanınması anlamına gelecek adımlar AB içinde eleştirilere neden olmaktadır. AB, Macaristan'ın TDT ile iş birliğini ve KKTC'nin TDT bünyesinde gözlemci statüsü kazanma girişimini uluslararası hukuka aykırı bulmakta ve bu durumu "ayrılıkçı bir yapının tanınması" olarak değerlendirmektedir.⁴¹ AB, Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ni (GKRY) Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla tanıyıp bünyesine dâhil ettiği için, KKTC'nin TDT tarafından gözlemci olarak kabul edilmesine karşı çıkmakta ve bu tutumunu sürdürmektedir. Bu çerçevede, 2014 yılında Budapeşte'de KKTC temsilciliğinin açılması da AB nezdinde Macaristan'a yönelik ciddi eleştirilere yol açmıştır. Macaristan, bu konuda AB'den bağımsız bir politika izleyerek, TDT ile ikili düzeyde ilişkilerini derinleştirmeyi sürdürmektedir. Ancak bu durum, Macaristan'ın Doğu Açılımı politikası doğrultusunda TDT ile olan yakın ilişkilerinin, AB'nin dış politika öncelikleri ile uyumsuzluk gösterme riskini de beraberinde getirmekte ve AB içinde belirgin bir gerilim yaratmaktadır. TDT ile iş birliğini genişletme hedefindeki Macaristan, özellikle AB'nin Kıbrıs konusundaki hassasiyeti nedeniyle bu ilişkileri dikkatli bir denge politikasıyla yürütmek durumundadır. Bu bağlamda, Macaristan'ın TDT ile ilişkilerini derinleştirme kararlılığı, AB ile hâlihazırda gergin olan diplomatik ilişkilerini daha da zorlayabilir. Dolayısıyla, Macaristan'ın TDT ile olan bu bağımsız ilişkilerinin AB içinde ne kadar sürdürülebilir olduğu veya AB merkezli herhangi bir baskı ile karşılaşp karşılaşmayacağı soruları gündeme gelmektedir.

Macaristan, Eximbank aracılığıyla üye devletlere fonlar sağlamakta ve öğrencilere Macaristan'da eğitim görmeleri için devlet bursları sunmaktadır. Eğitim alanındaki iş birliği kapsamında, Türk Üniversiteler Birliği ve Orhun Süreci'ne Szeged Üniversitesi ile katılmaktadır. Bu kapsamda, Macaristan 2021 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bışkek'te büyükelçilik açmıştır. Ayrıca, Macaristan, Budapeşte'deki TDT Avrupa Temsilcilik Ofisi aracılığıyla Türk Dünyası Vizyonu-2040 belgesine katkıda bulunmuş ve TDT'nin yatırım finansmanı platformu olacak Türk Yatırım Fonu'na katılım iradesini açıkça belirtmiştir. 2021 yılında Macaristan'ın düzenlediği Türk İş Forumu ile TDT üye devletlerinin iş dünyası paydaşları bir araya getirilmiş ve 2023 yılında kurulan Türk Devletleri Coğrafya Konseyi ile turizm ve eğitim alanlarında iş birliği sağlanmıştır. Bu adımlar, Macaristan'ın Doğu Açılımı politikası ve çok boyutlu dış politika arayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Macaristan'ın gelecekte TDT'ye tam üye olarak katılması, Avrupa ve Türk Dünyası arasındaki bağları güçlendirme potansiyeline sahiptir; ancak bu durum, AB ile uyum ve bölgesel dengeleri

41 Euronews Türkiye, "Borrell'dan Orbán'a TDT Çıkışı: AB Ayrılıkçı, Kıbrıs Türk Varlığını Meşrulaştırmayı Reddediyor", <https://tr.euronews.com/2024/07/07/borrelldan-orbana-tdt-cikisi-ab-ayrilikci-kibris-turk-varligini-mesrulas-tirmayi-reddediyor> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

de gözetmeyi gerektirmektedir. Mevcut gözlemci statüsü, Macaristan’a, TDT misyonuna esnek bir çerçevede katkı sunarken, tam üyeliğin getireceği yükümlülüklerden bağımsız olarak çok yönlü iş birlikleri geliştirme imkânı tanımaktadır. Bu bağlamda, Macaristan’ın TDT liderlerini 2025’te Budapeşte’de düzenlenecek gayri resmî zirveye davet etmesi, ülkenin yalnızca gözlemci olarak kalmak istemediğine ve TDT ile daha kurumsal, derin bir iş birliği hedeflediğine işaret etmektedir. Zirvede Orban’a verilen “Türk Dünyası Yüksek Nişanı” ise, Macaristan’ın Türk Dünyası ile kültürel ve diplomatik bağlarının sembolik bir takdiri olarak değerlendirilebilir. Macaristan’ın, enerji, ticaret ve diplomasi alanlarında TDT ile geliştirdiği ilişkiler, Avrupa’daki stratejik etkinliğini artırmakta; aynı zamanda AB’nin bölge politikalarından bağımsız hareket etme kapasitesini pekiştirmektedir. Bu durum, Macaristan’ı Avrasya’da önemli bir stratejik aktör hâline getirirken, TDT’nin Avrupa’daki etkisini de genişleten uzun vadeli bir strateji olarak görülmektedir.

Türkmenistan

Türkmenistan 2021 yılında Türkiye’de düzenlenen TDT zirvesinde teşkilata gözlemci üye olarak katılmıştır. Bu adım, Türkmenistan’ın uluslararası ilişkilerdeki konumunu güçlendiren önemli bir adım olmuştur. Türkmenistan’ın TDT gözlemci üyeliği sürecinde tartışılan temel konulardan biri, ülkenin Daimî Tarafsızlık Statüsü’nün bu üyelikten nasıl etkileneceği olmuştur. Bu statü, Türkmenistan’ın ikili ve çok taraflı savunma paktlarına üyeliğini, Türkmenistan topraklarının başka devletlerin askerleri için üs olabileme ihtimalini imkânsız hâle getirmektedir.⁴² Ancak, TDT’nin askerî bir yapıya sahip olmaması ve sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda iş birliğini teşvik eden bir platform olarak faaliyet göstermesi, Türkmenistan’ın tarafsızlık ilkesine zarar vermemektedir. Özellikle Nahçıvan Anlaşması’nın 2. maddesinde vurgulanan dostane ilişkileri teşvik etme hedefi, Türkmenistan’ın tarafsızlık ilkesini koruyarak TDT’ye dahil olmasına olanak tanımıştır.⁴³ Dolayısıyla, Türkmenistan’ın gözlemci statüsüyle TDT bünyesindeki varlığı, hem bölgesel iş birliğini güçlendirme yolunda ülkeye esneklik kazandırmakta hem de dış politikasındaki tarafsızlık yaklaşımını sürdürebilmesine olanak tanımaktadır. Türkmenistan’ın bu dengeyi başarıyla sürdürmesi, TDT’nin tarafsızlığa saygı gösteren bir iş birliği modeli sunduğunu ve örgütün bu niteliğinin, üye devletler için de çekici bir unsur olduğunu göstermektedir.

Türkmenistan, dünyanın en büyük dördüncü doğal gaz rezervine ve önemli petrol yataklarına sahip olmasının yanı sıra, modernize edilmiş tekstil sektörü ve güçlü tarımsal üretimiyle de bölgesel ekonomi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Pamuk üretimi ve petrol rafinerileri gibi sektörlerdeki güçlü varlığı, ülkenin ekonomik çeşitliliğini desteklerken, kimya ve elektrik sanayiindeki gelişmeler de ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Hazar Denizi kıyısındaki stratejik konumu, Türkmenistan’a yalnızca bölgesel enerji ve ticaret bağlarını güçlendirme potansiyeli sunmakla kalmamakta, aynı zamanda TDT ile olan ilişkilerinde de önemli fırsatlar

42 Sarıkaya, “30 Yılın Ardından Türk Devletlerine Yeniden Bakmak”, s. 502-503.

43 Emrah Kaya, “Türkmenistan’ın Türk Devletleri Teşkilatı’na Tam Üyeliği”, <https://www.ankasam.org/ankanalizler/turkmenistanin-turk-devletleri-teskilatina-tam-uyeligi/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

yaratmaktadır. Bu güçlü ekonomik temeller, Türkmenistan'ın TDT bünyesinde bölgesel iş birliği ve kalkınma hedeflerine katkı sağlama kapasitesini pekiştirmektedir.

Türkmenistan'ın gözlemci üyeliği, TDT'nin bölgesel ve küresel misyonuyla uyumlu bir şekilde, ülkenin dış politikasıyla örtüşen dengeli bir yaklaşım sunmaktadır. Batı, Rusya ve Çin ile ilişkilerini istikrarlı bir şekilde sürdüren Türkmenistan, TDT'nin temel prensipleri doğrultusunda çok taraflı iş birliğine katkıda bulunmaktadır. Bu dengeci dış politika yaklaşımı, TDT'nin uluslararası alandaki etkinliğini artırırken, bölgesel barış ve güvenliğin teşvik edilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle Türkmenistan'ın Afganistan ile geliştirdiği yapıcı diplomasi ve projelere dayalı ilişkiler, TDT'nin barışçıl iş birliği ilkesinin güçlenmesine ve bölgesel istikrarın sağlanmasına katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda, Türkmenistan'ın gözlemci üyeliği, sadece ekonomik kalkınma ve enerji güvenliği alanlarında değil, aynı zamanda bölgesel iş birliği projelerinin hayata geçirilmesinde de stratejik bir öneme sahiptir. Çin'e doğal gaz ihraç eden boru hattı, Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan (TAPI) Boru Hattı ve Lapis Lazuli Koridoru gibi bölgesel kalkınma projeleri, Türkmenistan'ın bölgedeki ve Türk Dünyasındaki ekonomik ve güvenlik alanlarındaki etkin rolünü güçlendirmektedir. Bu pragmatik ve barışçıl dış politika yaklaşımı, Türkmenistan'ın TDT içindeki konumunu sağlamlaştırırken, aynı zamanda örgütün bölgedeki etki alanını genişletmesine katkı sağlamaktadır. Türkmenistan'ın katılımı, TDT'nin uluslararası alandaki yapıcı imajını pekiştirerek, Türk Dünyasının kalkınma ve iş birliği hedeflerine katkıda bulunacaktır.⁴⁴

Türkmenistan'ın Türkistan'daki stratejik önemi de göz ardı edilemez. Hazar Denizi'ne kıyısı olan Türkmenistan, Azerbaycan ve Kazakistan ile güçlü iş birliğine sahiptir. Türkmenistan'ın TDT'ye katılımı, bu iş birliğinin derinleşmesine ve Orta Koridorun etkin bir şekilde işlemesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, TDT üyeliği, bölgesel ulaşım hatlarının geliştirilmesi, ekonomik entegrasyonun sağlanması ve Türk devletleri arasındaki diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Türkiye, Türkmenistan'ın gözlemci üye olduğu yıldan itibaren tüm zirve toplantılarında Türkmenistan'ın TDT'ye tam üye olarak katılmasına yönelik çağrılarda bulunarak, bu üyeliğin teşkilatın genişleme politikasındaki stratejik önemini vurgulamaktadır.⁴⁵ Türkmenistan'ın tam üyeliği, TDT'nin Türkistan'daki siyasi ve ekonomik etki alanını genişletmekle kalmayıp, teşkilatın bölgesel bir güç olarak uluslararası arenadaki görünürlüğünü artırma potansiyeline de sahiptir. TDT'nin enerji güvenliği, ekonomik iş birliği ve kültürel entegrasyon hedefleri göz önüne alındığında, Türkmenistan gibi zengin enerji kaynaklarına sahip bir ülkenin tam üyeliği, teşkilatın enerji arz güvenliğine de stratejik bir katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda,

44 Eldaniz Gusseinov, "Turkmenistan's Afghanistan Policy: Balancing Risks and Untapped Opportunities", <https://thediplomat.com/2024/04/turkmenistans-afghanistan-policy-balancing-risks-and-untapped-opportunities/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

45 Anadolu Ajansı, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkmenistan'ı Türk Devletleri Teşkilatı'nda Tam Üye Olarak Görmek İsteriz", <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-turkmenistani-turk-devletleri-teskilatinda-tam-uye-olarak-gormek-isteriz/3033626> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

Türkmenistan'ın tarafsızlık ilkesine dayalı dış politika anlayışı, TDT'nin barışçıl iş birliği vizyonuyla uyumlu olup, örgütün bölgesel istikrar misyonunu pekiştirecektir.

Sonuç olarak, Türkmenistan'ın gözlemci üyeliği ve olası tam üyeliği hem ülkenin dış politikasına hem de TDT'nin vizyonuna önemli katkılarda bulunma potansiyeline sahiptir. Bu katılım, Türk dünyasının bölgesel iş birliği süreçlerini güçlendirirken, Avrasya'daki barışçıl yapıyı pekiştirecek ve TDT'nin misyonunu daha geniş bir perspektifle hayata geçirmesine olanak sağlayacaktır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KKTC, 2022 yılında TDT'ye gözlemci üye olarak kabul edilmiştir. Bu adım, yalnızca KKTC için uluslararası alanda yaşadığı izolasyonu aşma yönünde bir fırsat sunmakla kalmayıp, aynı zamanda Türk Dünyası ile iş birliğini derinleştirerek bölgesel stratejiler açısından da önemli bir anlam taşımaktadır. KKTC'nin TDT'ye katılımı, uluslararası diplomatik bağlamda, yıllardır tanınmayan bir devletin, Türk Dünyası ile kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirme imkânı sağlamıştır.

KKTC'nin TDT ile kurduğu entegrasyon süreci, ada devletinin uluslararası görünürlüğünü artırarak diplomatik tanınma çabalarına dolaylı bir katkı sunma potansiyeline sahiptir. KKTC'nin TDT'ye kendi resmî adıyla kabul edilmesi, teşkilatın egemen eşitlik temelinde iki devletli çözümden yana olduğunu açıkça göstermektedir. Bu, TDT'nin KKTC'nin bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanınmasını destekleyen önemli bir duruş sergilediğini ortaya koymaktadır. TDT'nin bu kararı, İslam İşbirliği Teşkilatı'nda (İİT) uygulanan “Kıbrıs Türk Devleti”⁴⁶ gibi sınırlayıcı bir formülün aksine, Türk Dünyasının dayanışmasını ve KKTC'nin statüsünü güçlendiren cesur bir yaklaşımı temsil etmektedir.⁴⁷ TDT'nin bu tutumu, İİT'nin denge politikalarından farklı olarak, Türk Dünyasının kolektif gücünü yansıtan güçlü bir strateji olarak değerlendirilmektedir.

TDT çatısı altında geliştirilecek ekonomik, ticari ve kültürel iş birlikleri, KKTC'nin karşı karşıya kaldığı ekonomik ambargoların etkilerini hafifletmekte ve kalkınma hedeflerini desteklemekte önemli bir rol oynayabilir. Bu süreç aynı zamanda, KKTC'nin Türk Dünyası ile olan tarihsel, kültürel ve toplumsal bağlarını güçlendirirken, Kıbrıs Türk halkının uluslararası platformlarda daha güçlü bir şekilde temsil edilmesine stratejik bir zemin hazırlamaktadır. Böylece KKTC, Türk Dünyasının ortak tarih ve kültürel mirası üzerinden aidiyet duygusunu

46 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “İslam İşbirliği Teşkilatı”, <https://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa#:~:text=G%C3%B6zlemci%20%C3%BClkeler%3A%205%20g%C3%B6zlemci%20%C3%BCyesi,Durumu%3A%20Kurulu%C5%9Fundan%20bu%20yana%20%C3%BCyedir> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

47 Anadolu Ajansı, “Avrupa Birliği, KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki Varlığından Rahatsız”, <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/avrupa-birligi-kktenin-turk-devletleri-teskilatindaki-varligindan-rahatsiz/1822399> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

pekiştirirken, ekonomik ve siyasi kazanımlar elde etme yolunda da ilerleme kaydetme potansiyeline sahiptir.

KKTC'nin gözlemci üye statüsü, ülkenin ekonomi, turizm ve eğitim gibi alanlarda iş birliği geliştirmesi ve üye devletlerle ortak projelere katılması için önemli fırsatlar sunmaktadır. KKTC, Doğu Akdeniz'deki stratejik konumuyla, TDT için enerji güvenliği ve deniz yetki alanları gibi kritik konularda önemli bir ortak olabilir. Özellikle Akdeniz'deki enerji rezervlerine erişim ve bu rezervlerin taşınmasına ilişkin projelerde KKTC'nin sağlayacağı katkılar, TDT'nin bölgesel ve küresel etkinliğini artırabilir.

KKTC'nin TDT'ye üyelik perspektifi hem teşkilatın genişleme politikaları hem de uluslararası tanınma dinamikleri bağlamında dikkat çekici bir bağ ve zorluk teşkil etmektedir. Türkiye'nin KKTC'yi tanıyan tek ülke olması, KKTC'nin tam üyelik statüsü kazanmasını önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. TDT'nin diğer üye ve gözlemci devletlerinin KKTC'yi resmen tanımaması, bu devletlerin uluslararası hukuktaki mevcut statükoyu koruma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu durum, KKTC'nin teşkilata katılımını destekleyecek oybirliği kararının alınmasını engelleme potansiyeli taşımaktadır.

KKTC'nin TDT'ye gözlemci üye olarak kabul edilmesi ve olası tam üyelik süreci, AB ve GKRY tarafından eleştirilere ve diplomatik tepkilere yol açmaktadır.⁴⁸ AB, yalnızca Kıbrıs Cumhuriyeti'ni uluslararası alanda tanımakta ve KKTC'nin bağımsız bir siyasi varlık olarak kabul edilmesini "ayrılıkçı bir hareket" olarak değerlendirmektedir.⁴⁹ KKTC'nin TDT'ye katılımı, AB'nin Türk devletleriyle ilişkilerini yeniden gözden geçirmesine ve GKRY lehine daha sert politikalar geliştirmesine neden olabilir. TDT üyesi devletler, bu diplomatik dengeyi koruma noktasında zorluklarla karşılaşabilir.

Uluslararası tanınma, devletlerin diplomatik ilişkiler kurma ve uluslararası kuruluşlara katılma süreçlerinde temel bir ön koşuldur. Daha önce belirtildiği gibi KKTC'nin yalnızca Türkiye tarafından tanınması, TDT'nin bu yönde bir adım atmasını güçleştirmektedir. Zira diğer üye ve gözlemci ülkeler, KKTC'nin tanınması durumunda, uluslararası camiada karşılaşabilecekleri olası diplomatik baskılardan çekinmektedir. Nitekim Özbekistan'ın eski Dışişleri Bakanı Vladimir Norov'un yaptığı açıklama, bu diplomatik zorlukları ve TDT'nin yaşadığı çekinceleri de ortaya koymaktadır. Norov, KKTC'nin TDT'ye gözlemci üye olarak kabul edilmesinin, KKTC'nin tanınması anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir.⁵⁰ Özellikle AB gibi bir uluslararası aktörün tepkisi, TDT üyeleri üzerinde belirli bir etki yaratmakta ve bazı ülkeler, KKTC'nin tam

48 Anadolu Ajansı, "Avrupa Birliği, KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki Varlığından Rahatsız", [Erişim tarihi: 01.12.2024].

49 Euronews Türkiye, "Borrell'den KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesine Katılımına Tepki: Meşrulaştırma Girişi" <https://tr.euronews.com/2024/11/08/borrellden-kkctn-turk-devletleri-teskilati-zirvesine-katilimina-tepki-mesrulasirma-giri> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

50 Tashkent Times, "Giving Northern Cyprus Observer Status Was Not Even Discussed at Turkic Summit", <https://tashkenttimes.uz/national/9983-giving-northern-cyprus-observer-status-was-not-even-discussed-at-turkic-summit> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

anlamıyla bağımsız bir devlet olarak tanınması konusunda temkinli bir yaklaşım sergilemeye yönelmektedir. Bu durum, Türk Dünyasında dayanışma hedefi güden TDT'nin etkinliğini ve kolektif stratejisinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Norov'un açıklaması, TDT'nin dış baskılar karşısında daha dikkatli bir diplomatik strateji izlemesi gerektiğini ve Türk Dünyası içinde daha fazla uyum sağlanmasının gerekliliğini göstermektedir.

Sonuçta KKTC'nin uluslararası tanınma sorunu, TDT'nin genişleme sürecini karmaşıktırmakta ve teşkilatın karar alma süreçlerine olumsuz etkilerde bulunabilecek bir engel teşkil etmektedir. Bu durum, TDT'nin uluslararası düzeydeki etkisini artırmak yerine, içsel uyum ve dışsal meşruiyet açısından zayıflatıcı bir etki yaratma riski taşımaktadır. Ancak, KKTC'nin TDT'ye gözlemci üye olarak katılması, sadece Kıbrıs Türk halkının diplomatik görünürlüğünü artırmakla kalmamakta, aynı zamanda Türk Dünyası ile olan bağlarını derinleştirerek önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Bu gelişme, Türk Dünyası içinde bölgesel dayanışmayı güçlendirip, kültürel ve ekonomik iş birliklerini artırarak Türk devletleri arasındaki bütünleşme sürecini hızlandırabilir. Dolayısıyla, TDT'nin KKTC'yi gözlemci üye olarak kabul etmesi, teşkilatın gelecekteki genişleme politikalarında daha kapsayıcı ve stratejik bir yaklaşım benimsemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

TDT'nin Genişleme Sürecinde Kazanımlar, Riskler ve Stratejik Öncelikler

TDT, üyelik genişlemesiyle bölgesel ve uluslararası düzeyde etkisini artırmayı hedefleyen bir yapı olarak, bu süreçte hem fırsatlarla hem de risklerle karşı karşıyadır. Genişleme politikası, teşkilatın uluslararası tanınırlığını artırmasına, ekonomik ve siyasi iş birliğini genişletmesine ve Türk Dünyasının tarihsel ve kültürel bağlarını daha geniş bir coğrafyada pekiştirmesine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda yeni üyelerin katılımı, TDT'yi yalnızca bölgesel bir platform olmaktan çıkararak, küresel düzeyde etkili bir iş birliği ağına dönüştürebilir.

TDT'nin genişleme süreci, ŞİÖ'nün Hindistan, Pakistan ve İran gibi yeni üyeleri kabul ederken yaşadığı deneyimlerden önemli dersler çıkarmayı gerektirmektedir.⁵¹ ŞİÖ'de yeni üyelerin eklenmesi, örgütün temel odağını zayıflatmış ve üye devletler arasında yeni gerilimlere yol açmıştır. Özellikle Hindistan ve Pakistan gibi iki bölgesel rakip ülkenin üyeliği, ŞİÖ'nün etkinliğini azaltan bir faktör olarak değerlendirilmiştir.⁵² Ayrıca, ŞİÖ'de gözlemlenen bir diğer durum, genişlemenin yalnızca örgütü büyütmeyle sınırlı kalmaması gerektiğidir. Çin'in ŞİÖ içindeki hayal kırıklıkları nedeniyle ikili ve çok taraflı mekanizmalara yönelmesi, TDT için de bir uyarı niteliği taşımaktadır. Bu nedenle, TDT'nin genişleme sürecinde, aday ülkelerin stratejik uyumu ve örgütün temel hedeflerine katkısı titizlikle değerlendirilmelidir.

51 United States Institute of Peace (USIP), "What Does Further Expansion Mean for the Shanghai Cooperation Organization?", <https://www.usip.org/publications/2024/05/what-does-further-expansion-mean-shanghai-cooperation-organization> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

52 William Piekos – Elizabeth C. Economy. "The Risks and Rewards of SCO Expansion", <https://www.cfr.org/expert-brief/risks-and-rewards-sco-expansion> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

TDT'nin genişlemeyi sadece sayısal bir artış değil, üye ve gözlemci ülkelerin teşkilatın temel ilkelerine uyum sağlayarak ortak hedeflere katkı sunduğu bir süreç olarak yönetmesi önemlidir. TDT'nin genişlemesi sırasında benzer sorunlarla karşılaşmamak için katı üyelik kriterleri belirlemesi, teşkilatın temel ilkelerine ve hedeflerine uyumlu ülkelerin seçilmesi, yalnızca sayısal büyüme değil, üyelerin teşkilatın ortak hedeflerine katkı sağladığı ve somut iş birliği projeleri sunduğu bir yapıya özen göstermesi gerekmektedir.

Bununla birlikte genişleme sürecinde TDT, ortak kültürel bağların ötesinde, ekonomik entegrasyon, güvenlik alanında iş birliği ve altyapı projeleri gibi somut sonuçlar elde etmeye yönelik bir strateji geliştirme konusuna odaklanmalıdır. Ayrıca sağlıklı bir büyüme ve genişleme için üyeler arasında liderlik mücadelesinin veya siyasi gerilimlerin kontrol edilmesi ve teşkilatı olumsuz etkilemesinin önüne geçilmesi gerekmektedir.

TDT'nin genişleme süreci, bölgesel ve küresel ölçekte daha etkili bir aktör olma potansiyeli sunmaktadır. Ancak bu sürecin başarıya ulaşması, teşkilatın karar alma süreçlerinin etkinliğini korumasına, ortak hedeflerden sapmamasına ve yeni katılımcıların TDT'nin değerleriyle uyum sağlamasına bağlıdır. Stratejik bir şekilde yönetilen genişleme, TDT'yi Türk Dünyasının dayanışmasını güçlendiren ve uluslararası düzeyde tanınırlığını artıran bir organizasyona dönüştürebilir.

Sonuç ve Öneriler

TDT, 2009 yılından bu yana düzenli olarak gerçekleştirilen zirve toplantılarıyla Türk devletleri arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel iş birliğini güçlendirerek kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Nahçıvan Anlaşması ile temelleri atılan bu teşkilat, Türk Dünyasının entegrasyonu ve ortak hareket etme arzusunun somut bir yansıması olarak şekillenmiş ve zaman içinde bölgesel iş birliğini daha da derinleştiren bir yapıya dönüşmüştür. Bu süreç, üye devletler arasındaki dostane ilişkileri pekiştirirken, Türk Dünyasının uluslararası alanda daha güçlü bir şekilde temsil edilmesine olanak sağlamaktadır.

TDT'nin benimsediği pragmatik dış politika anlayışı, teşkilatın yalnızca kendi bölgesiyle sınırlı kalmayıp Avrasya'da Rusya ve Çin gibi büyük aktörlerle dengeli ilişkiler geliştirmesine imkân tanımaktadır. Teşkilatın çok yönlü diplomasi anlayışı hem mevcut üye devletlere hem de gözlemci üyelere barışçıl ve iş birliğine dayalı bir çerçeve sunmaktadır. Bu yapı, gözlemci üyelerin uluslararası toplum nezdinde kabul görmelerini ve tam üyelik süreçlerinde karşılaşılabilecekleri olası engellerin aşılmasını kolaylaştırmaktadır. TDT'nin askerî bir yapıya dayanmayan, ekonomik, kültürel ve sosyal iş birliği odaklı yapısı, gözlemci ülkeler için geniş bir katılım alanı yaratmaktadır.

TDT; BM, AGİT, İİT ve DGÖ gibi küresel örgütlerle iş birliği yaparak uluslararası meşruiyetini artırmaya yönelik önemli adımlar atmıştır. Bu iş birlikleri, teşkilatın barışçıl çözüm önerilerini, ekonomik projelerini ve kültürel dayanışma girişimlerini küresel platformlarda daha

etkili bir şekilde dile getirmesini sağlamaktadır. Özellikle bu tür iş birliklerinin, TDT'nin küresel ölçekte daha geniş bir tanınırlık ve etkinlik kazanmasına olanak tanıyacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir.

KKTC'nin gözlemci üye olarak teşkilata katılması, Türk Dünyasının dayanışmasını pekiştiren önemli bir adım olmuştur. Bu hamle, KKTC'nin uluslararası görünürlüğüne artırmanın yanı sıra, Doğu Akdeniz'deki stratejik konumunu TDT için bir avantaj hâline getirmiştir. Bölgedeki enerji kaynaklarına erişim ve bölgesel güvenlik meselelerine yönelik katkılar, TDT'nin hem bölgesel hem de küresel etkinliğini artırma potansiyeline sahiptir. KKTC'nin tam üyelik sürecine yönelik bir yol haritası oluşturulması, bu katkıların daha da ileri taşınmasına olanak tanıyabilir.

Türkmenistan'ın TDT'ye gözlemci üyeliği hem tarafsızlık politikasına uygun bir şekilde uluslararası ilişkilerini çeşitlendirmesine hem de Türk Dünyasının bölgesel bütünleşme hedeflerine katkıda bulunmasına olanak tanımaktadır. Zengin hidrokarbon kaynakları, stratejik coğrafyası ve tarihi bağları ile Türkmenistan, TDT için ekonomik entegrasyonun desteklenmesinde kritik bir rol üstlenmektedir. Türkmen gazının Hazar Denizi üzerinden Avrupa'ya taşınması gibi projelerdeki iş birliği, teşkilatın enerji politikalarındaki etkinliğini artırabilir. Türkmenistan'ın tam üyelik süreci de bu tür stratejik iş birlikleri ile desteklenmelidir.

TDT'nin genişleme sürecinde daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsemesi ve gözlemci üyelik statüsünü bir araç olarak kullanarak, gözlemci ülkelerin uluslararası görünürlüğüne artırması teşvik edilmelidir. Bu süreçte jeopolitik dengeyi gözeten ve tüm üye ülkelerin çıkarlarını dikkate alan bir strateji oluşturulması, Türk Dünyasının iş birliği süreçlerini daha verimli hâle getirecektir. Gözlemci üyelik statüsüne dair daha ayrıntılı düzenlemeler ve ek şartlar getirilmesi, teşkilatın üyelik sürecini yalnızca Türk dili konuşma kriteriyle sınırlamayıp, ortak stratejik çıkarları da dikkate almasına imkân tanıyabilir. Ayrıca, TDT'nin gelecekteki genişleme stratejilerinde, AB örneğinde olduğu gibi, tam üyelikten farklı iş birliği modelleri geliştirilmesi de mümkün olabilir. TDT, AB'nin ortaklık modeline benzer bir şekilde, üçüncü devletlerle doğrudan üyelik ilişkisi kurmak yerine, özel ilişkiler ve ortaklıklar aracılığıyla uluslararası alanda daha geniş bir etki alanı oluşturabilir. Bu yaklaşım, TDT'nin küresel ilişkilerde daha fazla nüfuz sahibi olmasını sağlayabilir.

Gözlemci üyelik uygulamasının genişlemesiyle, TDT yalnızca bölgesel bir organizasyon olmanın ötesine geçerek, Türkistan'dan Orta Avrupa'ya kadar uzanan bir etki alanına sahip uluslararası bir örgüt hâline gelebilir. Nitekim Macaristan'ın gözlemci üye olarak yer aldığı bu süreç, TDT'nin coğrafi ve politik etkisinin arttığını göstermektedir. Yeni düzenlemelerle TDT, bu tür ilişkileri derinleştirerek farklı coğrafyalarda stratejik iş birlikleri kurarak, küresel ölçekte etkin bir oyuncu olma potansiyeline sahip olacaktır.

Sonuç olarak, TDT'nin gözlemci üyelik statüsünden hareketle geliştirdiği genişleme stratejisi, Türk Dünyasının dayanışmasını uluslararası bir boyuta taşırken, teşkilatın küresel, diplomatik ve ekonomik iş birliği alanındaki etkisini artırmıştır. Gözlemci statüsü, tam üyelik için bir

geçiş süreci sunmanın yanı sıra, gözlemci devletlerin TDT bünyesindeki rollerini pekiştirme ve uluslararası alanda daha geniş kabul görme fırsatı yaratmaktadır. Bu bağlamda, TDT'nin uluslararası sistemle entegrasyon çabaları, teşkilatın bölgesel bir iş birliği platformundan küresel bir aktöre dönüşmesine katkı sağlayan önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. TDT, yalnızca Türk Dünyasının birleştirici gücü değil, aynı zamanda uluslararası barış, iş birliği ve kalkınmayı teşvik eden bir model örgüt olma potansiyeli taşımaktadır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, gözlemci üyeler için daha somut yol haritalarının oluşturulması ve teşkilatın stratejik vizyonunun üyelerle birlikte sürekli güncellenmesi ile mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Chong, Alan – Jodok Troy, “A Universal Sacred Mission and the Universal Secular Organization: The Holy See and the United Nations”, *Politics, Religion & Ideology*, 12/3, (2011), s. 335-354.
- Ercan, Osman, “Macar Dış Politikasında Çeşitlendirme Arayışı: Macaristan'ın ‘Doğu Açılımı’ ve Türk Devletleri”, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 12/2, (2023), s. 168-182.
- Erkiner, Hakkı Hakan – İlayda Eray, “Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, [TDT Özel Sayısı], (Ağustos 2022), s. 217-250.
- Eunji, Kim – Anna Stenport, “South Korea’s Arctic Policy: Political Motivations for 21st Century Global Engagements”, *The Polar Journal*, 11/1, (2021), s. 11-29.
- Foray, Jennifer L., “The Republic at the Table, with Decolonisation on the Agenda: The United Nations Security Council and the Question of Indonesian Representation, 1946–1947”, *Itinerario*, 45/1, (2021), s. 124-151.
- Glenn, Mower A., “Observer Countries: Quasi Members of the United Nations”, *International Organization*, 20/2, (1966), s. 266-283.
- Gunter, Michael M., “Switzerland and the United Nations”, *International Organization*, 30/1, (1976), s. 129-152.
- Ikeshima, Taisaku, “Japan’s role as an Asian observer state within and outside the Arctic Council’s framework”, *Polar Science*, 10/3, (2016), s. 458-462.
- Kartal, Atahan Birol – Ferhat Dağistan, “Çin Kaynakları Açısından Çin Halk Cumhuriyeti’nin Arktik Politikası: Yüksek Kuzey’de Kar Dragonu”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16/34, (2020), s. 245-271.
- Sarıkaya, Yalçın, “30 Yılıın Ardından Türk Devletlerine Yeniden Bakmak”, *Bağımsızlıklarının 30. Yılında Türk Devletleri: Ekonomik, Politik ve Sosyal Dönüşüm*, ed. Prof. Dr. Savaş Çevik & Prof. Dr. Erol Turan, TASAV Yayınları, Ankara 2021, s. 493-523.
- Sekerák, Marián – Karol Lovaš, “The Diplomacy of the Holy See and its Transformation in the Context of Relations with the United Nations”, *The Review of Faith & International Affairs*, 20, (2022), s. 69-81.
- Silverburg, Sanford R., “The Palestine Liberation Organization in the United Nations: Implications for International Law and Relations”, *Israel Law Review*, 12/3, (1977), s. 365-392.
- Solmaz Keşikçi, Naciye – Ömer Faruk Karaman, “Türk Devletleri Teşkilatı ve Üyelerin Katılım Süreçleri: KKTC ve Türkmenistan Gözlemci Üyeleri”, *GAB Akademi*, 3/2, (Aralık 2023), s. 11-27.
- Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayınları, İstanbul 2011.

Tamás Péter Baranyi, “Hungary’s Role in the Organization of Turkic States as an Observer State: Limitations and Opportunities”, *PERCEPTIONS*, XXVII, 1, (Spring-Summer 2022), s. 121-136.

Elektronik Kaynaklar

- About Hungary, “Speech by Viktor Orbán at a meeting of heads of state and government of the Organization of Turkic States”, <https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/speech-by-viktor-orban-at-a-meeting-of-heads-of-state-and-government-of-the-organization-of-turkic-states> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- African Union, “Criteria For Granting Observer Status to Non-Governmental Organisations (NGOs) and Associations”, https://www.acerwc.africa/sites/default/files/2022-06/ACERW_Criteria_for_Observer_Status_English-1.pdf [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Anadolu Ajansı, “Avrupa Birliği, KKTC’nin Türk Devletleri Teşkilatı’ndaki Varlığından Rahatsız”, <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/avrupa-birligi-kktenin-turk-devletleri-teskilatindaki-varligindan-rahatsiz/1822399> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Anadolu Ajansı, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkmenistan’ı Türk Devletleri Teşkilatı’nda Tam Üye Olarak Görmek İsteriz”, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-turkmenistani-turk-devletleri-teskilatinda-tam-uye-olarak-gormek-isteriz/3033626> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Collective Security Treaty Organization, “Partnership and Observation”, <https://en.odkb-csto.org/institute/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, “Türkiye ile Macaristan Arasında Enerji İşbirliği Derinleşiyor”, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21206> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Euronews Türkiye, “Borrell’den KKTC’nin Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesine Katılımına Tepki: Meşrulaştırma Girişi” <https://tr.euronews.com/2024/11/08/borrellden-kktenin-turk-devletleri-teskilati-zirvesine-katilimina-tepki-mesrulasirma-giri> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Euronews Türkiye, “Borrell’dan Orbán’a TDT Çıkışı: AB Ayrılıkçı, Kıbrıs Türk Varlığını Meşrulaştırmayı Reddediyor”, <https://tr.euronews.com/2024/07/07/borrelldan-orbana-tdt-cikisi-ab-ayrilicki-kibris-turk-varligini-mesrulasirmayi-reddediyor> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Gusseinov, Eldaniz, “Turkmenistan’s Afghanistan Policy: Balancing Risks and Untapped Opportunities”, <https://thediplomat.com/2024/04/turkmenistans-afghanistan-policy-balancing-risks-and-untapped-opportunities/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Haas, Devin, “What is Hungary doing in the Organisation of Turkic States?”, <https://emerging-europe.com/analysis/explainer-what-is-hungary-doing-in-the-organisation-of-turkic-states/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Kaya, Emrah, “Türkmenistan’ın Türk Devletleri Teşkilatı’na Tam Üyeliği”, <https://www.ankasam.org/anca-analizler/turkmenistanin-turk-devletleri-teskilatina-tam-uyeligi/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Makhanov, Kanat, “Understanding The Overlap of Hungary’s “Eastern Opening” and Cooperation of Turkic States”, <https://www.eurasian-research.org/publication/understanding-the-overlap-of-hungarys-eastern-opening-and-cooperation-of-turkic-states/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Miniszterelnok.hu, “Prime Minister Viktor Orbán’s speech at the 6th Summit of the Cooperation Council of Turkic-speaking States”, <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/prime-minister-viktor-orbans-speech-at-the-6th-summit-of-the-cooperation-council-of-turkic-speaking-states/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), “China (People’s Republic of)”, <https://www.oecd.org/en/countries/china-people-s-republic-of.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), “Members and Partners,” <https://www.oecd.org/en/about/members-partners.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Piekos, William – Elizabeth C. Economy. “The Risks and Rewards of SCO Expansion”, <https://www.cfr.org/expert-brief/risks-and-rewards-sco-expansion> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Sputnik, “Aksakallılar Konseyi Başkanı Yıldırım: Rusya ve Çin Türk Devletleri Teşkilatı'nın doğal üyesidir”, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20211126/aksakallilar-konseyi-baskani-yildirim-rusya-ve-cin-turk-devletleri-teskilatinin-dogal-uyesidir-105.118.6836.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Sputnik, “Aksakallılar Konseyi Başkanı Yıldırım: Rusya ve Çin Türk Devletleri Teşkilatı'nın doğal üyesidir”, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20211126/aksakallilar-konseyi-baskani-yildirim-rusya-ve-cin-turk-devletleri-teskilatinin-dogal-uyesidir-105.118.6836.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Şahin, Aysu, “Macaristan ve KKTC, Türk Devletleri Teşkilatı Üyesi Olabilir Mi?” DİPAM, Eylül 2023, Sayı 20. <https://dipam.org/wp-content/uploads/2023/08/Macaristan-ve-KKTC-Tu%CC%88rk-Devletleri-Tes%CC%A7kilati-U%CC%88yesi-Olabilir-Mi.pdf> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Tashkent Times, “Giving Northern Cyprus Observer Status Was Not Even Discussed at Turkic Summit”, <https://tashkenttimes.uz/national/9983-giving-northern-cyprus-observer-status-was-not-even-discussed-at-turkic-summit> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- TRT AVAZ, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türk Konseyi'ne katılmak isteyen çok sayıda ülke bulunuyor. Artık bu oluşumu uluslararası bir örgüt haline getirmemiz gerektiğini görüyoruz.”, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avryasyadan/cumhurbaskani-erdogan-turk-konseyine-katilmak-isteyen-cok-sayida-ulke-bulunuyo/6075c3d401a30a3268b33b35> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- TRT Avaz, “Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev, Macaristan Ziyaretinin Stratejik Ortaklıkta Yeri”, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avryasyadan/kazakistan-cumhurbaskani-tokayev-macaristan-ziyaretinin-stratejik-ortaklikta-ye/673e27b4884f7f890013393> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- TRT Haber, “Aliyev: Macaristan, Azerbaycan'ın en yakın dostlarından biri”, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/aliyev-macaristan-azerbaycanin-en-yakin-dostlarindan-biri-563336.html> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Türk Devletler Teşkilatı, “Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması”, https://www.turkicstates.org/u/d/basic-documents-tr/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Türk Devletleri Teşkilatı, “Afganistan Büyükelçisi, Türk Konseyi Genel Sekreteri'ni ziyaret etti”, <https://www.turkicstates.org/tr/haber/afganistan-buyukelcisi-turk-konseyi-genel-sekreterini-ziyaret-etti> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Türk Devletleri Teşkilatı, “Bildiriler / Kurucu Belgeler”, <https://www.turkicstates.org/tr/bildiriler-kurucu-belgeler> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Türk Devletleri Teşkilatı, “Türk Konseyi Genel Sekreteri Baghdad Amreyev, Macaristan'a Resmi Bir Ziyarete Bulunmuştur”, <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-konseyi-genel-sekreteri-baghdad-amreyev-macaristana-resmi-bir-ziyarete-bulunmudur> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Türk Devletleri Teşkilatı, “Türk Konseyi Hakkında”, <https://www.turkicstates.org/tr/turk-konseyi-hakkında> [Erişim tarihi: 01.12.2024].
- Türk Devletleri Teşkilatı, “Türk Dünyası 2040 Vizyonu”, <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf> [Erişim tarihi: 26.11.2024].
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “İslam İşbirliği Teşkilatı”, <https://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa#:~:text=G%C3%B6zlemci%20%C3%BCIkel%3A%20%20>

g%C3%B6zlemci%20%C3%BCyesi,Durumu%3A%20Kurulu%C5%9Fundan%20bu%20 yana%20%C3%BCyedir [Erişim tarihi: 01.12.2024].

TÜRKSOY, “TÜRKSOY ve Macaristan Arasında İşbirliği Mutabakatı İmzalandı”, <https://www.turksoy.org/haberler/2019-10-10-turksoy-ve-macaristan-arasinda-isbirligi-mutabakati-imzalandi> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

United Nations, “UN Membership”, <https://research.un.org/en/unmembers/observers> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

United States Institute of Peace (USIP), “What Does Further Expansion Mean for the Shanghai Cooperation Organization?”, <https://www.usip.org/publications/2024/05/what-does-further-expansion-mean-shanghai-cooperation-organization> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

Зеркало, “Россия хочет Присоединиться к тюркскому миру”, <https://m.zerkalo.az/rossiya-hochet-prisoedinitnya-v-tyurkskij-mir/> [Erişim tarihi: 01.12.2024].

THE ROLE OF OBSERVER MEMBERSHIP STATUS IN THE EXPANSION STRATEGY OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES

Ömer Faruk KOCATEPE^{*}

This study explores the strategic significance of observer membership within the Organization of Turkic States (OTS) as a mechanism for enhancing the organization's influence and fostering deeper integration among member and affiliated states. While observer membership is a common concept in international organizations, it assumes a unique form within the OTS, reflecting the organization's evolving structure, geopolitical goals, and cultural mission. The study provides a detailed examination of the specific application of this status in the OTS, highlighting its role in facilitating institutional development, strengthening geopolitical alignment, and consolidating cultural solidarity within the Turkic world. Furthermore, the research contextualizes the OTS's approach within a broader international framework, drawing comparisons with observer membership practices in other prominent international organizations, including the United Nations (UN), the Collective Security Treaty Organization (CSTO), and the Arctic Council. This comparative perspective offers a nuanced understanding of the strategic value that observer membership holds for regional and global organisations. The research focuses on a detailed analysis of the observer memberships granted to Hungary, Turkmenistan, and the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC). Each of these cases exemplifies the multifaceted nature of observer status within the OTS, as well as the distinct motivations and outcomes associated with it. For instance, Hungary's observer membership underscores its cultural and historical affinities with the Turkic world, which it strategically leverages to deepen diplomatic and economic ties with OTS members. Hungary's engagement with the organisation also aligns with its "Eastern Opening" policy, which seeks to strengthen relations with non-Western countries, particularly those in Central Asia and the Turkic world.

In contrast, Turkmenistan's observer membership is characterised by its neutral foreign policy. By joining the OTS as an observer, Turkmenistan has successfully maintained its neutrality while engaging in critical regional initiatives, particularly in the energy sector. Its participation in multilateral projects such as the Trans-Caspian energy corridor demonstrates how observer status can serve as a conduit between maintaining national policy priorities and contributing to

---

* Dr., National Defense University, Ankara / Turkey, omerfarukkocatepe@hotmail.com ORCID: 0000-0001-8647-4634

regional cooperation. Similarly, the decision of the TRNC to become an observer member can be seen as a strategic move aimed at addressing its international isolation and enhancing its ties with the Turkic community. This decision underscores the OTS's commitment to supporting politically marginalised entities while emphasising the importance of unity and solidarity within the Turkic world. These examples demonstrate the diverse ways in which observer membership aligns with the OTS's broader objectives and the specific needs of its observer members.

The methodology adopted in this study combines qualitative analysis of official OTS documents, summit declarations, and secondary sources such as scholarly articles and media reports. By employing a case study approach, the research provides a detailed examination of the dynamics between observer states and the OTS through an institutionalist lens. This framework is particularly useful for understanding how observer membership policies are designed to align with the strategic goals of the organisation while accommodating the varying political and economic contexts of observer states. The analysis also demonstrates the OTS's efforts to maintain a balance between inclusivity and strategic alignment, ensuring that observer membership contributes to the organisation's broader objectives. The study's findings underscore several key contributions of observer membership to the OTS. Firstly, observer membership has significantly strengthened cultural, political, and economic ties among Turkic nations. Hungary's membership, for example, not only highlights its historical and cultural connection to the Turkic world but also illustrates the OTS's openness to partnerships with culturally aligned states outside the Turkic region. This cultural solidarity has been instrumental in enhancing the OTS's global outreach and fostering a sense of shared identity among its members and observers. Secondly, observer status has facilitated substantial economic and geopolitical cooperation within the organisation. Turkmenistan's engagement with the OTS, while maintaining its neutral foreign policy, demonstrates the potential for observer members to contribute to multilateral projects without compromising their national priorities. Initiatives such as the Trans-Caspian energy corridor underscore how observer membership can serve as a platform for advancing regional economic integration and energy security. For the TRNC, observer membership has provided a valuable diplomatic platform to enhance its international visibility and integrate more deeply into the Turkic world. By granting observer status to the TRNC, the OTS has reaffirmed its commitment to supporting politically isolated entities and amplifying their voices on the international stage. This move not only strengthens the unity of the Turkic world but also enhances the OTS's credibility as a cohesive and inclusive organisation. Moreover, observer membership has played a pivotal role in enhancing the OTS's international visibility and adaptability. The OTS has demonstrated its institutional flexibility and capacity to adapt to the unique needs and expectations of its participants by accommodating a diverse range of members and observers. This adaptability has positioned the OTS as a model for regional cooperation, capable of balancing varying levels of participation while maintaining a strong focus on its overarching goals of solidarity and integration. The study concludes that observer membership is a powerful and versatile tool for expanding the OTS's reach and strengthening its institutional

framework. The provision of a platform for culturally and geopolitically aligned states to engage with the organisation enhances the OTS's role as a bridge between its members and the broader international community. This strategy reinforces Turkic solidarity and positions the OTS as a dynamic and pragmatic actor in regional and global affairs.

The study emphasises the importance of the OTS refining its observer membership criteria and developing targeted engagement strategies that address the evolving needs of both member and observer states in order to ensure the long-term relevance and effectiveness of this strategy. By doing so, the OTS can continue to serve as a model for flexible and inclusive regional cooperation, thereby strengthening its influence and adaptability in an increasingly interconnected and complex global landscape.